

1980/81:30

Torsdagen den 20 november

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna) (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande 1980/81:10.

Anf. 70 GUNNAR STRÄNG (s):

Fru talman! Jag tror jag kan glädja fru talmannen med en försäkran att jag skall försöka avkorta mitt inlägg så mycket som möjligt. Det har sagts så mycket redan att jag inte vill göra mig skyldig till alltför mycket upprepning.

Den regeringsproposition som ligger till grund för finansutskottets betänkande har för första gången på fyra år gett ett oreserverat erkännande av hur illa ställt det är med nationens ekonomi efter dessa fyra år av borgerliga regeringar. Men regeringen vore inte vad den är om den inte ganska snabbt svor sig fri från ansvaret och försökte lägga skuldbördan på vad som hände innan borgerlighetens regemente tog fast form på hösten 1976.

Nu presenteras den s. k. överbrygningspolitiken som orsaken och roten till allt ont. Detta kommer fram från både statsministerns och ekonomiministerns inlägg i propositionen, och det har tidigare under dagens debatt varit föremål för vissa funderingar.

Detta är en i grunden felaktig historieskrivning, och den blir ju inte sannare för att den upprepas varje gång regeringens ekonomiskt ansvariga tar till orda.

För att här möjligen till protokollet erinra om vad överbrygningspolitiken i själva verket innebar vill jag säga, att den karakteriserades av frisläppta investeringsfonder och ett lagerstöd som gav arbete och sysselsättning under perioden 1975–1976, en period som präglades av stark nedgång och en utpräglad lågkonjunktur i alla OECD-länder med undantag av Sverige, där överbrygningspolitiken – det vågar jag säga – hade avsedd effekt. Lagerstödet förknippades med villkoret att företagen skulle avstå från

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

permitteringar och hålla sina anställda i arbete.

Denna politik var i och för sig inte ny. Vi hade provat den 1972 i den konjunkturnedgång som inledde 1970-talet. Vid det tillfället prisades den högt av de företag som prövade systemet. Man kunde leverera sin produktion litet längre fram, både från den löpande verksamheten och från tidigare upplagda lager, när efterfrågan steg – allt enligt grundprinciperna för överbrygningspolitiken.

När detta upprepades under 1975 och 1976 innebar det att vi praktiskt taget ensamma i OECD-kretsen höll ekonomin uppe och sysselsättningen i gång. Vi befriade följaktligen både arbetsmarknadsverket och statsbudgeten från de större kostnader som omhändertagandet av de arbetslösa i annat fall skulle ha inneburit.

Vi fick en ökad internationell efterfrågan under 1978–1979. Lagren kunde avsättas. Företagen gjorde rent bord i lagerhållningen när det gällde såväl järnmalm och papper som massa och sågade trävaror, för att ta några exempel.

Ekonomiminister Gösta Bohman har under senare år levt högt på att vi 1978 lyckades uppnå ett överskott på 5,5 miljarder i handelsbalansen. Han brukar förklara det med att svångremspolitiken under 1977 hade dessa goda verkningar. I själva verket var överskottet ett resultat av att vi, enligt officiella siffror, exporterade våra under 1975 och 1976 uppbyggda lager i en omfattning som gav oss alldeles extra exportinkomster på drygt 6 miljarder under 1978. Uppgiften och siffran är angivna i den av Ingemar Mundebo signerade budgetpropositionen för 1979.

Trots att detta förhållande är officiellt har det av någon underlig anledning aldrig väckt uppmärksamhet i den politiska debatten. Ekonomiministern får fortsätta att från talarstolarna berätta om att det var momshöjningen och de dubbla devalveringarna 1977 och ingenting annat som gav oss handelsöverskottet 1978. Att också bytesbalansen 1978 blev rimligt tillfredsställande förklaras av att den s. k. korrigeringsposten för tjänster och transfereringar detta år justerades upp med inte mindre än 4 miljarder i förhållande till tidigare tillämpade beräkningar. Den var således inte ett resultat av att det hände något speciellt 1977 och 1978, utan det var en ny bedömning av vad tjänste- och transfereringsposterna rätteligen gav oss i vår utrikeshandel.

De kommentarer man kan anföra i avseende på överbrygningsarrangemanget är ett beklagande av att stora delar av lagerhållningen såldes ut för tidigt. Lagerförsäljningen satte in under 1978, då bl. a. massapriset låg i den absoluta botten på 310 dollar per ton blekt sulfat. Det steg året därpå till 440 dollar per ton och ligger i dag på 545 dollar per ton. Leveranserna av massaved var under 1978 4,4 miljoner ton. Prisskillnaden mellan åren 1978 och 1979 var 130 dollar per ton. En enkel multiplikation ger besked om att här gjorde vi en valutaförlust och en förlust för branschen på i runt tal 2,5 miljarder kronor genom att realisera lagerhållningen ett år för tidigt. Hade man hållit ut bara ett år till, hade man räddat de exportmiljarderna till landet.

Jag skall emellertid inte vara efterklok – det är alldeles för lätt – men jag

har velat anföra dessa kommentarer till den så förkättrade överbryggningspolitiken. Den politiken, rätt skött, behöver inte vara ett förbrukat vapen. Jag skulle t. o. m. vilja ta mig friheten att rekommendera regeringen att i stället för att åka omkring och tala illa om överbryggningspolitiken ta sig en funderare på om det inte är motiverat att på vissa avsnitt inom det svenska näringslivet göra om den, repetera vad vi tillämpade såväl 1972 som under 1975 och 1976.

När regeringen envisas med att hålla tyst om alla misstagen under dessa fyra långa år och att hänvisa till vad som skedde under 1975 och 1976 förtjänar det i den historiska sanningens intresse att understrykas att den kostnadsstegring som föranleddes av utvecklingen på arbetsmarknaden 1975 och 1976 hade sin grund i en överraskande generositet från företagens sida vid de lokala förhandlingarna. Jag lade märke till att utskottets ordförande Eric Enlund i dag talade om att löneutvecklingen dessa båda år var 20 % högre än löneutvecklingen i omvärlden. Jag tittade efter litet närmare och kunde konstatera att ungefär 18 % av denna lönestegring var ett resultat av centrala förhandlingar, medan närmare 13 % var resultat av frivilliga påslag efter de centrala förhandlingarna. Dessa lokala uppgörelser höjde kraftigt de löner som man hade kommit fram till vid de centrala förhandlingarna. De lysande övervinster för näringslivet under 1974 uppfattades förmodligen bland företagarna som en permanent förteelse, därav de långtgående eftergifterna. Vad som här hände var exklusivt arbetsmarknadens egen affär. Vi har alla tvärsöver partigränserna varit överens om att avhålla oss från politiska ingripanden i avtalsrörelserna, och på den punkten har jag inte hört någon avvikande mening.

Utvecklingen förstärktes av permanenta överbud i stimulanssyfte under den s. k. överbryggningspolitikens år – överbud som kom från de borgerliga oppositionspartierna från 1974 över 1975 och fram över 1976. Lotteririksdagen var inte den bästa bakgrunden för den socialdemokratiska regeringen i dess strävan efter ekonomisk disciplin på utvecklingen.

Jag har beskrivit denna utveckling i tidigare inlägg från kammarens talarstol och dokumenterat den genom att redovisa den borgerliga oppositionens partimotioner under de senaste åren av socialdemokratins regerings-tid. De kan sammanfattas i orden "en helt oansvarig överbudspolitik". Vi lyckades i de flesta fall i stort avvisa överbudena. Därför lyckades vi i allt väsentligt också bevara en rimlig och sund ekonomi fram till regeringsskiftet 1976.

Den utveckling jag har beskrivit kommenteras på s. 12 i proposition 20. Där sägs att Sverige, till skillnad från de flesta andra länder, under åren 1975 och 1976 bedrev en mycket expansiv politik. På s. 8 i samma publikation säger man: "De kraftiga balansbrister vi nu har förstärktes som en följd av överbryggningspolitiken 1975 och 1976." Det skall de borgerliga partierna säga, som gjorde allt vad som stod i deras förmåga för att lämna överbud och fördärva den ekonomiska stabilitet som ändå i stort sett präglade dessa år.

Vad man här ogenerat uraktlåter att berätta är att den borgerliga

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

oppositionen lade ned en omfattande politisk aktivitet just för att förstärka de stimulanser som man nu i efterhand med oskyldighetens skära rodnad på kinderna beskäftigt fördömer. Det är en reflexion som osökt inställer sig: Hur länge skall åren 1975 och 1976 få vara boven i det ekonomiska drama som under 1977, 1978, 1979 och 1980 stadigt visar en snabb, gradvis fortgående försämring för land och folk? De senaste fyra årens negativa utveckling har ju hela tiden signerats av den borgerliga regeringen, och den förda politiken har utformats under den falska förklaringen att man själv är praktiskt taget oskyldig till allt vad som händer. För att göra sig riktigt rentvättad går man i sina mera sublimes ögonblick tillbaka ända till mitten av 1960-talet – herr Bohman lyckades med detta – för att förklara katastrofen under de senaste fyra åren.

Nu berättar regeringen för oss att nationens ekonomiska bekymmer kommer att fortsätta ytterligare en del år framöver. Man ställer då onckligen frågan: Bli det en fortsatt repetition på den falska historieskrivningen från åren 1975 och 1976? I så fall ställer man sig också frågan: Hur i Herrans namn orkar man hålla på med den jargongen?

I fråga om den ekonomiska dagssituationen i jämförelse med läget för ett år sedan vill jag bara i största korthet konstatera följande.

Industriproduktionen med avstämning i augusti månad mot ett år tidigare ligger ett par procent, 1.5 eller 2 %, högre i volym räknat, men mer är det inte. Tyvärr visar orderböckerna och den omedelbara efterfrågan nu en negativ utveckling. Skogsindustrin, gruvorna, bilindustrin och järn- och stålverk håller på att snabbt dra ner sin produktion. Därmed torde förhoppningarna om en exportökning under detta år försvinna. Permitteringar, avsked och nedläggningar är ett alltför starkt inslag i industribilden för dagen.

Bostadsbyggandet under 1980 ligger på en nivå som är 13 % lägre än 1979, trots att det är oberoende av den internationella konjunkturen. Privatkonsumtionens förändring ser ut att stanna på ± 0 under 1980. Den plusprocent som regeringen redovisar torde, mot bakgrund av den allt starkare inflationsutveckling som vi nu avläser, försvinna. Bilhandeln reduceras i förhållande till fjolåret med ca 10 %. Exportresultatet 1980 blir volymmässigt ± 0 , men när det gäller importen avläses en fortsatt volymökning. Tolvmånaderstalet för budgetens underskott räknat från oktober i år är 54,7 miljarder. Det mesta talar för att underskottet ökar, trots alla ansträngningar från regeringens sida. Jag tar mig friheten att gissa att det har ökat till minst 60 miljarder när vi stämmer av det i oktober månad 1981, naturligtvis under förutsättning att den nuvarande regeringen sitter kvar och att denna politik i stort sett fortsätter. Löntagarna har 1980 att registrera en standardsänkning på 2 %.

Utlandsupplåningen är så avskräckande den kan bli. Regeringen redovisar i sin proposition ett underskott på 21,5 miljarder under 1980, och man ökar på det till 23,2 miljarder 1981. Inflationen har, som alla känner till, under året satt rekord. Det senaste tolv månaderstalet ligger på mellan 15 och 16 %. Och årstalet för kalenderåret 1980 torde ligga på 13 %, förhoppningsvis inte

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

mer.

Den regeringspolitik vi denna höst upplever går på tvärs med konjunkturutvecklingen. När produktionsciffrorna pekar neråt som ett tecken på svag efterfrågan, pressas den utvecklingen ytterligare i samma riktning genom de under höstens urtima riksdag genomtrufade skattehöjningarna och vid den *lagtima riksdagen föreslagna* – och jag föreställer mig så småningom också genomtrufade – s. k. besparingarna. Man tycks alldeles ha glömt bort att en sådan utveckling i en nedåtgående konjunktur blir på sitt sätt självgenererande. Den bara förstärker nedgången. Vilka argument som än används för att försvara politiken så kommer den att verka ungefär som när man kastar ut barnet med badvattnet. Vi har från socialdemokratins sida med all kraft varnat för de konsekvenserna.

Den utan jämförelse största efterfrågan har vi inom det egna svenska folkhushållet. Jag har många gånger förut sagt, och jag säger det nu också, att 70 % av vårt byte av varor och tjänster sker inom de egna gränserna, och den i och för sig så viktiga exportmarknaden skall basera sin export på en hemmamarknad som helst inte tappar sin efterfrågan. Det gäller framför allt kapitalvarorna, stora delar av råvarorna och halvfabrikaten. Vi har inte – jag har understrukt det många gånger – någon efterfrågeinflation i dagens läge. Svenska folket går inte och bär för mycket pengar i sina plånböcker. Alla försäljningssiffror är en dementi på detta. Handelns försäljningssiffror, människornas konsumtion, deras bilköp, deras intresse att bygga sommarstugor eller egna hem – inom alla dessa nyckelområden där man avläser graden av köpkraft hos de stora folkgrupperna pekar alla tecken neråt.

Att vi har en besvärande rekordinflation betingas av den kostnadsutveckling som politiken har fört oss in i. Det enorma underskottet i budgeten tvingar riksbanken och riksgälden att föra en politik där sparande och kapitalbildning i alltför stor utsträckning konsumeras för att täcka budgetunderskottet. Jag tror det var Lars Tobisson som tidigare sade att våra affärsbanker nu mer och mer blivit förvaltare av statsobligationer och tappar mycket av sin aktivitet och sina kreditmöjligheter när det gäller näringslivets finansiering. I slagsmålet om krediterna, där budgetunderskottet konfiskerar en så pass väsentlig del, gäller ju lagen om tillgång och efterfrågan. Vi får då en abnormt hög ränta: 15 % och däröver i den korta marknaden, 12,7 % på bostadsobligationer och 13,5 % på industriobligationer. De fungerar på ett sådant sätt att de är någonting av en broms på investeringar och företagaranda. Vi har en kostnadsinflation.

Allt detta konstaterar bl. a. herr Tobisson i sitt inlägg. Men han drar inte slutsatserna av det och säger hur vi har kommit dit. Jo, det är naturligtvis på grund av släpphäntheten från regeringens sida när det gällt budgetpolitiken under de här fyra åren.

Det mest bekymmersamma vid ett försök att bedöma framtiden är att regeringspolitiken leder till en klar dämpning av sysselsättningen. Från dessa utgångspunkter framstår de i statsministerns föredragning anförda motiveringarna som ännu mer svårförståeliga. Herr Fäldin talar om att alltför få människor i dag vill ta arbete inom industrin. Vad är det för industrier som i

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

dag saknar folk? Det kan vara en och annan småföretagare som till äventyrs skulle önska ha tillgång till ett par eller fyra fem anställda. Men vad är det för stora branscher och stora industrier som i dag saknar folk? Var har herr Fälldin fått detta ifrån? Fråga arbetarna i Landskrona och vid varven i Malmö och Göteborg, gruvarbetarna och järnbruksarbetarna i Norberg och Surahammar, gruvarbetarna i Kiruna och Malmberget, järnbruksarbetarna i Luleå, Oxelösund och Domnarvet, skogsindustrins anställda i Köpmanholmen, Hörnefors, Emsfors och Delaryd! Fråga järnbruks- och verkstadsarbetarna under Uddeholms olika förvaltningar! Fråga tekoarbetarna i södra Älvsborgs län, där mer än 4 000 jobb försvunnit under de fyra år vi haft borgerliga regeringar! Får dessa en chans till industriarbete, fru talman, tar de den med uppsträckta händer. Varför gör man slika uttalanden om att folk har en motvilja mot att ta industriarbete? Tusentals arbetare har förmodligen f. n. sin tillvaro förstörd och är sömnlösa av bekymmer inför hotet att en vacker dag bli uppsagda och få besked om att industrin skall läggas ner, där detta inte redan har skett.

Talet om den alternativa sysselsättningen är i de flesta fall ett tal för galleriet, och det har varit något av en generell förklaring från vår värderade industriministers sida varje gång han har kommenterat någon nedläggning. Ersättningsindustrierna tar man i dagsläget inte på hyllan, lika litet som stora förhoppningar kan knytas till vad man brukar kalla nya "intelligensindustrier", inplacerade i nischer som ingen annan har upptäckt på det näringspolitiska området – det här är en fråga som har internationell karaktär, för det finns ju aktivitet också i de övriga nationerna. Slikt tal har egentligen inget underlag. Vi har att hålla oss till den industriella verksamhet och verklighet som vi kan och där vi har traditioner. Vi har att utveckla den vidare i en allt hårdare konkurrens. Naturligtvis tar vi emot nya idéer med stor tacksamhet, men detta blir mer effekter i marginalen, och det förändrar inte det allvarsamma dagsläget. Skall det bli någonting, så får tydligen politikerna gå in som den positiva kraften. Våra utvecklingsprojekt, som vi har redovisat vid flera tillfällen under de senare åren, är försök i den riktningen, men de har inte föranlett några åtgärder från regeringens sida.

Ökade investeringar är inte heller tillräckliga för att hjälpa oss ur dilemmat. När SSAB har lagt ner 4–5 miljarder på att strukturera handelsstålsindustrin, behöver man ett par tusen personer färre än innan man startade struktureringen. Det betyder självfallet inte att det var fel att strukturera, men det får den konsekvensen på arbetsmarknaden.

När skogsindustrin moderniserar och bygger ut sin produktionskapacitet, blir resultatet genomgående att man tar fram den större produktionen med ett färre antal anställda. Jag kan som exempel nämna att ett av våra större skogsföretag f. n. håller på att realisera ett investeringsprogram på 2.8 miljarder. Det innebär att man ökar sin produktion ganska väsentligt, men man gör 400 personer överflödiga. Företagens under senare tid allt oftare genomförda avskedanden med motiveringen att produktionen inte är företagsekonomiskt lönsam, tvingar fram en omprövning av företagets hittills orubbade suveränitet. Anonyma aktieägare och deras lika anonyma

styrelserepresentanter hanterat för ofta och för många gånger människor och samhälleliga värden som om de inte rörde dem närmare. Får man inte maximal utdelning på den investering man själv har initierat, så går man ur den och överlämnar till samhället att reda upp följderna. Tror man att folk skall finna sig i detta hur länge som helst? Vilka av dessa drabbade branscher räddar man genom att dra in den offentliga sektorn och genom att tala om – det har sagts tidigare här i dag – att den måste dras in för att man skall friställa resurser? Vad är resurser? Jo, det är arbetskraft och kapital just till den industriella sektor som visar den bild som jag här har redogjort för.

Det är i detta perspektiv vi har att bedöma utvecklingen också av den offentliga sektorns aktivitet. I officiella handlingar redovisas att den svenska industrin under de senaste fyra åren har reducerat de anställdas antal med 75 000 personer och att den offentliga sektorn under samma tid har tagit emot dubbelt så många. Detta innebär att den offentliga sektorn dels får ta hand om dem som blir överflödiga, dels får ta hand om det naturliga tillskott på arbetsmarknaden som utgörs av ungdomar och den kvinnliga arbetskraft som i allt större utsträckning gör anspråk på förvärvsarbete. Valet står helt enkelt emellan om dessa människor skall användas i en normal, civil sysselsättning eller om de skall hänvisas till arbetsmarknadsverket och dess aktiviteter. Med all respekt för AMS insatser tror jag dock att folk trivs bättre med det andra alternativet, och som också har sagts här i dag blir det absolut inte billigare för samhället och för nationen att försörja alla de här människorna via arbetsmarknadsverket och arbetslöshetsförsäkringen.

Vid sidan om det nödvändiga administrativa svarar den offentliga sektorn för många livsviktiga avsnitt i vårt samhällsliv. Jag behöver inte tala endast om sjukvård och undervisning, utan jag kan tala om trafik, kraftproduktion, telekommunikationer och mycket annat, som är basen för hela den industriella utvecklingen. Som utvecklingen avtecknar sig i dag talar ju det mesta för att samhället i större utsträckning än tidigare får ett direktansvar för arbete och sysselsättning, förmodligen också på nya områden. Jag kan inte komma till någon annan slutsats. Här har vid flera tillfällen deklarerats från denna talarstol att vi är på väg in i någonting alldeles orimligt, därför att 65 % av BNP tas i anspråk för den offentliga sektorn. Vem som helst kan ta upp akterna, serverade från kanslihuset, och läsa sig till att 35 % av BNP går till offentlig konsumtion och offentliga investeringar. Dessutom har vi ett samarbete mellan privat och offentlig sektor, där framför allt den privata industrin tar sin utkomst och sin styrka som industri ifrån de offentliga beställningarna. Man kan nämna sådana äkta par, om jag får använda det uttrycket i det här sammanhanget, som Vattenfall och ASEA, LM och televerket samt försvaret och försvarsindustrin – bara för att exemplifiera vad jag nyss sagt.

Pensioner och löner till inte mindre än 1 300 000 offentligt anställda – dvs. i vissa stycken transfereringar över offentlig sektor, i varje fall när det gäller folkpension, sjukersättning osv. – omsätts ju i den privata konsumtionen, vilket innebär att man köper varor som produceras, distribueras och till övervägande del hanteras av privat industri och privat handel och köpen-

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

skap. Därför är det ju så enormt otillfredsställande och snedvridet att tala om att 65 % av all aktivitet i nationen tas om hand av den offentliga sektorn. Det är 35 %, det andra flyter ut till privata människor som med dessa pengar håller liv i en privat sektor.

Nu är det naturligtvis klart att vi har kommit till en gräns, där det inte finns så särdeles många fler procent att ta, det kan jag hålla med om. Men dagens nivå har vi varit överens om med hänsyn till fördelningen mellan just privat och offentlig sektor. Vi har alla vårt ansvar för det, och vi har inte gått för långt. Det är min uppfattning.

Vi har nu i det framlagda sparpaketet attacken mot folkpensionärerna via rensningen av indexet, det index som skall garantera värdesäkringen. Andra har debatterat detta, och jag skall inskränka mig till att säga att det är orimligt att välja metoden att rycka ut vissa varor, i detta fall oljan, och diskvalificera indexberäkningen med hänsyn härtill. Det finns ju andra viktiga strategiska varor som vi är beroende av när det gäller importen. Var hamnar vi, om samma situation skall inträda beträffande dem? Det går på lösa boliner, vilket man kanske nu djupt ångrar i fråga om vissa områden.

Vi ser på saken så här: Regeringen har blåst upp till en ny ATP-strid, och vi är beredda att ta den. Det senaste överraskande inslaget är att regeringen – vilket också framkommit i dagens debatt – nu lär vara beredd att i viss mån ompröva sina förslag, då den, för att använda ett populärt uttryck, "inte hade någon aning om" vilka verkningarna i själva verket skulle bli.

I vår motion 35 har vi redovisat berörda områden. Konsekvensen har tydligen blivit en överraskning för regeringen, som enligt grundläggande regler för regeringsarbetet från olika håll har att inhämta synpunkter på sina förslag och genom denna procedur skaffa de upplysningar om saker och ting som regeringen inte själv vet någonting om. Förslaget är en verifikation på den sinkadumässiga hantering som regeringen har ådagalagt vid utarbetandet av den här propositionen. Nu tvingas också utskottet med en omfattande remiss ta på sig regeringsarbetet och dra slutsatserna av det hela. Prognosen för vår framtid är denna: Sänkning av reallönen under de närmaste åren och inflation – om jag tillåter mig att nämna siffran 10 % för 1981 tar jag säkerligen inte till för mycket. Vidare kan vi vänta en oacceptabel bytesbalansbrist, ett oacceptabelt budgetunderskott och troligen en oacceptabel arbetslöshet. Det är helt enkelt prognosen för nästa år, och den ger klart uttryck för att vi har en regering som på något sätt präglas av resignation och uppgivelse och som har accepterat metoden: Det går som det går. Det får bli som det blir. Vi skall försöka gnetta och spara oss fram och hoppas på bättre tider. Även om vi far illa under processen, så skall väl så småningom det hela ändå rätta till sig.

Vi upplever den helt orimliga situationen att vi har en regering som ställer sig vid sidan av händelseutvecklingen, inregistrerar vad som sker men gör det som om det vore något ödesbestämt, utan att visa vägarna för att få en positiv vändning i denna negativa utveckling. Inför en sådan regeringspolitik är det inte bara vi i oppositionen som står frågande. I långa stycken frågar industrins och handelns företrädare detsamma. Affärsbankernas ledningar ser med stor

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

olust på att deras verksamhet har förvandlats till förvaltning av statens obligationer, och de frågar sig: Hur länge skall det hålla på? Företagen ser sjunkande omsättningsciffror och ställer samma fråga.

Det mest bekymmersamma är utgångsläget för den nu inledda avtalsrörelsen. Den skall föras mot bakgrunden av ett rekord i inflation, och ingenting visar att ni i regeringen egentligen har uppmärksammat den och är beredda att motverka den. Avtalsparterna möter en regering som har kantat sin väg med brutna löften, inte bara dem som regeringen ställt ut i valrörelserna utan också dem som ställts ut i avtalsrörelsen, löften som ställts ut i den politiska debatten under den gångna sommaren och hösten. Nu bryter man löfterna genom en planlös regeringspolitik.

Hur skall fackföreningsrörelsen kunna tala med och umgås med politiker av denna karaktär? Det måste bli den fråga som arbetsmarknadens parter ställer sig. En gång kan man bli lurad, två gånger kan man bli lurad, men skall man bli lurad tre gånger? Det som skett har i sin tur föranlett att den fackliga sidan redan börjar tala offentligt om – och det har verifierats av Gunnar Nilsson under debatten i eftermiddags – att de tvingas se om sitt hus med bortseende från de s. k. samhällsekonomiska övervägandena. Och då ställer jag frågan: Vad ämnar regeringen göra? Tar ni itu med den obehärskade prisstegringen på bl. a. skogsråvarorna med de konsekvenser den har för bostadsbyggandet? Är ni beredda att se över priskontrollinstrumentet och sätta det i funktion? Är ni – och det är det väsentliga – beredda till en sådan omläggning av politiken att de framförliggande och ofrånkomliga bördorna får sin rättvisa fördelning med hänsyn till människornas bärkraft? Det är en alldeles avgörande fråga, om vi skall ha en rimlig chans att få fred på arbetsmarknaden. Och detta betyder att vi måste få en annan syn på skattepolitiken än vad en del regeringsförslag ger uttryck för som vi nu har mottagit. Det vore önskvärt att regeringen här tänkte om. Jag säger det, då ni onekligen på sista tiden har gett allmänheten ett intryck av att er tid medger en hel del andra mindre väsentliga framträdanden än att sitta tillsammans i kanslihuset och överväga dessa allvarliga ting.

Det vi efterlyser är framför allt ett bevis på att inflationen kan reduceras. Vi vill ha ett stopp på de ständigt smygande prisstegringar som alla möter, bl. a. husmödrarna i butiken. Det är nödvändigt att uppmärksamma dessa ting, om inte löneförhandlingarna skall sluta med ett allas krig mot alla. Löntagarorganisationerna och svenska folket väntar i dag på en politisk ledning som tar ansvar och som går in och hjälper till för att få ekonomisk stabilitet. Vad ni gör inom de närmaste månaderna blir avgörande för om kursen skall läggas om eller om inflationskarusellen skall fortsätta.

Vi har i våra motioner gett er goda uppslag. Tänk över dem och kom tillbaka! Är ni inställda på att ändra på den så konsekvent demonstrerade likgiltigheten när det gäller socialdemokratins synpunkter så är vi beredda att medverka i den nödvändiga ekonomiska saneringen. Vi har under den gångna hösten redovisat våra förslag, förslag som leder till en klar kursförändring och en utveckling mot en stabilisering av priserna, en balans i vår ekonomi och en ny förhoppning hos näringsliv och företag.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Naturligtvis löser man inte dagens problem med ett Alexanderhugg – jag vill gärna understryka det – men det bör finnas praktiska möjligheter att vända på den olycksaliga utveckling vi under de senaste fyra åren har bevittnat. Vi har alla samma intresse därav. Vi ställer upp från socialdemokratins sida, för samhällets och nationens bästa, på de förslag som vi har anvisat och på de vägar mot målet som vi anser möjliga och framkomliga.

Fru talman! För att inte behöva besvara alltför många gånger med inlägg här i talarstolen vill jag – även om jag ser att ekonomiministern tyvärr inte haft tid att stanna kvar – också göra några reflexioner med anledning av dennes inlägg här tidigare i eftermiddag.

Gösta Bohmans bedövande svada får väl tas som ett försök att låta ordsvallet camouflera politikens misstag. – Svårigheterna ligger djupare, sade Gösta Bohman. Nåja, något ligger det i detta, men det förklarar inte det förhållandet att det bara blir värre och värre år efter år. Den sittande regeringen har majoritet i detta hus och kan använda den majoriteten. Men man gör inte någonting – därav vår kritik.

Gösta Bohman flyr till andra länders finansministrar, med förkärlek dit där han hittar sådana med socialdemokratisk partistämpel.

Han talar bl. a. om England. Jag har ju upplevt den situation som Gösta Bohman befinner sig i, men inte som han bara i tre år utan i 21 år, och raden av finansministrar under perioden 1955 till 1976 med engelskt ursprung har varit mycket lång. De har praktiskt taget allesammans varit kunder hos Valutafonden, och de har varit präglade av enorma ekonomiska problem. Men det skulle aldrig falla mig in att göra en jämförelse mellan Sverige och England, eftersom nationerna är så vitt skilda i sina utgångslägen.

I Finland har man haft ett par hyggliga år, men ser man tillbaka på den historiska utvecklingen finner man att det landet haft utomordentligt besvärliga år med arbetslöshet, devalveringar och utlandslån långt innan de problemen var aktuella för oss. Finland har som sagt haft ett par bra år, men det är inte säkert att den situationen varar så länge till. Tyvärr ser det ut som om också vårt östra broderland nu börjar få besvärligheter, med ett underskott i sin bytesbalans som ligger någonstans i närheten av 7 miljarder FM.

Danmark präglas av ständiga kompromisser på grund av den politiska situationen där. Det går inte för Anker Jørgensen att föra en socialdemokratisk politik. Någon skall vara statsminister, och han har fått ta på sig den uppgiften för att se om han kan klara nödvändiga åtgärder fram till beslut i folketinget. Men dessa åtgärder behöver inte vara uttryck för den politik han innerst inne skulle vilja föra, om han hade de praktiska politiska möjligheterna därtill.

Österrike har klarat sig bra, berättade Gösta Bohman. Ja, där har ju socialdemokratin haft en stark ställning. Österrike är väl den enda nationen i Europa som inte har provat på svångremspolitik à la Bohman. Landet har ett starkt inslag av statsdrift i sitt näringsliv. Hela den tunga industrin är ju i betydligt större utsträckning än hos oss lagd i statens händer. När herr

Bohman nu i ett par omgångar återkommit till att prisa Österrike, visste han kanske inte riktigt vad han gjorde. Nu har han fått reda på det och blir väl litet försiktigare i fortsättningen.

Jag tycker emellertid, fru talman, att hela denna debatt är ganska meningslös. Vad som är avgörande är att denna nation klarade sig bra fram till 1976. Sedan har det inte gått bra längre.

Det har efterlysts varför vi inte vid det här tillfället kom tillbaks med vårt förslag om importdepositioner. Ja, att vi inte gjort det betyder inte att vi har lagt detta förslag åt sidan. Vi har haft det uppe till diskussion, och det har avslagits i kammaren, med den sammansättning denna har. Vi kunde naturligtvis repetera allt som vi har fått avslaget, men då skulle vår partimotion bli en enormt voluminös handling. Men skulle vi få möjlighet att ta ansvaret för nationens politik, så är det klart att den frågan på nytt skulle komma att bli en realitet, eftersom vi märker, när vi ser oss omkring i världen, hur de utvecklade industrinationerna f. n. håller på att ta stryk och får finna sig i en oacceptabel arbetslöshet på grund av en ohindrad import från nationer där människorna lever under långt ifrån människovärdiga förhållanden.

Ja, fru talman, det var inte meningen att vi skulle ha någon skattedebatt här i dag – den kommer ju längre fram – men herr Bohman tog sig friheten att sjunga en psalmsång när det gällde marginalskattens betydelse. Jag har många gånger sagt att vi inte nonchalerar denna. Men marginalskatten är *en* detalj i det stora problemet om skatterna, och man kan inte diskutera skatteproblemet från så begränsade utgångspunkter som att gå upp här i talarstolen och gråta en skvätt över marginalskatterna; då kommer man inte dit man önskar.

Under de senaste åren har det förts en politik som jag tidigare har betraktat som illa genomtänkt och budgetpolitiskt och statsfinansiellt slösaktig. Jag är inte ensam om den uppfattningen. Det har vräkts ut pengar generellt till det svenska näringslivet och till industriföretagarna utan att pengarna har fått avsedd effekt. De har byggt upp en likviditet; siffran – som har varit föremål för ett inlägg tidigare här i dag – är imponerande. Det behövde naturligtvis stramas åt, och detta skulle ha gjorts tidigare, men det får inte stramas åt på det sättet att folk får illa och blir arbetslösa. Politiken måste vara selektiv, hur olustigt det än låter i en borgerlig regerings öron.

Om denna selektiva politik skall fortsätta eller inte när det gäller NCB får vi väl så småningom reda på. Här har ju under de senaste dagarna demonstrerats en oenighet i en väsentlig politisk fråga som, om ståndpunkten vidhålls, gör att allt vad parlamentarismens regler heter kommer på skam. Nu tror jag inte att den gör det. I valet mellan att inte sitta kvar i regeringen och att göra som herrar Fäldin och Ullsten säger kommer Gösta Bohman sannolikt att följa herrar Fäldin och Ullsten. Jag vågar mig på den profetian här, och jag skulle bli mycket förvånad om den inte håller.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Anf. 71 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Jag skall kommentera några av de punkter som Gunnar Sträng tog upp i sitt anförande.

Jag startar gärna med den historiska återblicken. Jag tror visserligen inte att det är meningsfullt att jag håller på med den under någon längre tid, men jag kan mycket väl förstå att förre finansministern kände behov av att få redovisa att 1970-talets mitt var en period i svensk politik då det fördes en hushållning som var av bästa märke. Det är begripligt att han känner sig vara en advokat som skall försvara den perioden.

Jag tror ändå, Gunnar Sträng, att det är rimligt att vi ser litet på de där åren. Jag vill inte säga annat än vad Gunnar Sträng sade, att även det parti jag företräder bär sin del av ansvaret. Men det förändrar inte någonting, utan vi måste ju se kritiskt även på denna period och överväga vad som var mindre bra och vad som var bra. Jag håller gärna med om att det inte finns någon anledning att säga att tanken att använda sig av den s. k. överbrygningspolitiken är av värde i vissa skeden, om man verkligen vet att man kan få kontroll över kostnadsutvecklingen och om man vet att det kommer en bättre konjunktur längre fram samt att man genom en sådan här satsning i bästa Keynesiansk anda ser till att folk får sysselsättning och att industrin kan gå vidare. Det tror jag är en i grunden riktig tanke. Men det som ändå måste sägas om den här perioden är ju att vi fick en kostnadspuckel som blev väldigt besvärande. Det tror jag att Gunnar Sträng, hur skicklig pedagog han än är, inte kan bestrida. Han har nog på den punkten en ganska samlad ekonomisk expertis emot sig. Jag skall inte trötta med siffror – sådana har redovisats i olika sammanhang. Men det ledde ändå fram till att svenskt näringsliv tappade marknadsandelar på ett synnerligen allvarligt sätt i omedelbar anslutning till de här åren. Samtidigt som världshandeln växte kraftigt kunde vi i svensk industri inte ta hem en motsvarande del till vårt land, något som vi så väl behövde. Detta blev en väldigt tung börda i slutet av 1970-talet, och det ledde fram till den svåraste konjunkturedgång och strukturkris som vi haft efter andra världskriget. Det är nog ofrånkomligt att säga att så ligger det till.

Jag tror också att Gunnar Sträng i det här sammanhanget skall vara försiktig med att lovorda att lagerstödet var infasat i rätt tid. Det är nog inte så. Tvärtom kom det vid en tidpunkt då det låg som en tung börda under en förhållandevis lång tid. Kapitalkostnaderna blev besvärande för vårt näringsliv. Jag skall i detta sammanhang nöja mig med dessa kommentarer och ytterligare bara säga att den icke-socialistiska regering som tillträdde 1976 lyckades vända situationen rätt radikalt genom att man devalverade, genom att man återigen minskade trycket på näringslivet då man tog bort den allmänna arbetsgivaravgiften och genom att man släppte kopplingen till valutaormen. De här åtgärderna medförde att vi lyckades få en växande konkurrenskraft och återigen kunde börja sälja på världsmarknaden. Som vi förutsade – det var riktigt – började kurvorna återigen vändas uppåt under 1979 och 1980.

Men det som då inte var bra var naturligtvis – och jag skall därmed gå över

till den andra punkten i Gunnar Strängs anförande som jag tänkte beröra – att vi inte lyckades se till att vårt näringsliv och vår industri fick en rimlig andel av vår arbetskraft under den högkonjunktur som vi just nu har bakom oss. Mot normalt 40 000 eller 50 000 nya arbetstillfällen – och än mer under vissa perioder – fick vi under 1979 och 1980 bara 15 000 à 20 000 nya arbetstillfällen. Det är en klart sämre situation än den som vi väl litet var hade hoppats på, dvs. att man under den här omgången skulle kunna låta svensk industri växa sig stark för att klara sig över kommande lågkonjunkturer. Att vi nu står vid ingången till en sådan visar vår omvärld.

Jag undrar egentligen vilken Gunnar Strängs egen slutsats var på det här området. Att satsa på industrin var tveksamt när det gäller sysselsättningen. Med rätta pekade Gunnar Sträng på vad det kostar att skapa nya arbetsplatser i dag. Jag har också observerat SCA:s investeringsprogram, och jag känner till SSAB:s satsningar och vad de leder till i fråga om minskade arbetstillfällen. Ändå är det som jag ser det en tvingande nödvändighet att ge möjligheter till vår industri att växa sig stark genom att vi friställer både personal och kapital. Lyckas vi inte med det, ser det inte så bra ut för den svenska levnadsstandarden längre fram. Det här är nog en nödvändighet.

Om Gunnar Sträng menar att vi i stället skulle fortsätta att satsa på den offentliga sektorn i första hand när det gäller arbetsmarknaden, så är det nog en minst sagt tvivelaktig medicin. Att låta det gå vidare med ett tillskott på 40 000–50 000 anställda per år i den offentliga sektorn under 1980-talet – det skulle bli en ekonomisk börda som inte vare sig kommuner, landsting eller stat skulle orka med. Den expansionen har vi bakom oss, och jag tror att regeringen har rätt i sin bedömning att det nu är nödvändigt att hålla tillbaka på detta område.

Det får inte leda till slutsatsen att vi från mitt håll skulle motarbeta den offentliga sektorns nödvändiga verksamhet. Jag sade redan i mitt huvudanförande till Gunnar Nilsson att det är ett mycket nödvändigt behov – precis som Gunnar Sträng också sade – som tillgodoses via den offentliga sektorn på de sektorer som jag åskådliggjorde. Gunnar Sträng tog nu några ytterligare exempel.

Jag noterar dock att Gunnar Sträng här sade att vi har kommit upp till en gräns där det inte finns så mycket mer att ta. Han avsåg då naturligtvis skattetrycket, och jag tror också att han avsåg hur mycket den offentliga sektorn kunde växa vidare – att vi hade nått upp till taket i dessa två hänseenden. Det är ett intressant och viktigt uttalande av Gunnar Sträng. I mitt huvudanförande ställde jag också frågan om socialdemokratin var beredd att gå vidare med ökade skatter. Jag måste tolka Gunnar Strängs uttalande så att i varje fall hans uppfattning är att här finns det inte mera spelrum. Men likväl är det den vägen som socialdemokraterna har valt i sitt skatteförslag, där man ju lägger nya bördor på näringslivet i form av ökade arbetsgivaravgifter.

Gunnar Sträng tyckte att det var litet lösa boliner – så tror jag formuleringen var – när man valde metoden att oljan skulle få utgöra ett

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

undantag i indexberäkningen under de svåra år som vi har framför oss. Jag tycker nog ändå att man måste ställa en motfråga till Gunnar Sträng: Har vi någonsin haft en så kolossal importbelastning på någon vara tidigare – exempelvis under Gunnar Strängs mycket långa politiska verksamhet – att kostnaderna tiodubblats för en importvara under så få år som här har skett under 1970-talet. Det är en importvara som inte väger lätt i vår konsumtion utan som är enormt betydelsefull och tung i den totala importen. Bara under den andra oljeshocken ökades importkostnaderna från 15 till 30 miljarder. Måste inte detta självklart leda till att hela folkhushållet skall bära dessa mycket avsevärda kostnader? Det är den slutsats som vi har dragit när vi gjort undantag för dessa kostnader när det gällde inflationskyddet i skatteskalorna och när vi menar att det också är rimligt att man belastar pensionärskollektivet lika väl som löntagarkollektivet.

Anf. 72 GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Fru talman! Jag har inte möjlighet att bemöta allt detta på tre minuter. Men låt mig säga, för att inte utan vidare lämna det här med överbryggingspolitiken: Visst fick vi en kostnadspuckel – och jag har redovisat vad som var anledningen till den. Om man däremot ger sig tid att studera löneutvecklingen från 1970-talets början och fram till 1976, finner man att det inte är någon påfallande specifik lönestegring i Sverige. Vi låg efter i början av 1970-talet, vi låg före 1975 och 1976. Men det här var på ett område där politikerna var överens om att vi inte skulle lägga oss i utvecklingen. Det är därför jag menar att det är oanständigt när ni far omkring vid alla tillfällen och lastar socialdemokratin för vad som hände när Sveriges näringsliv, Sveriges företagare, satt och släppte efter i lokala förhandlingar i form av löneglidning i en utsträckning som gick för långt.

Rolf Wirtén tog upp detta med tappade marknadsandelar. Jag har haft anledning att studera den frågan litet närmare, och det är inte som statsrådet Wirtén beskriver det.

Vi hade under åren 1975 och 1976 en nedgång i våra marknadsandelar i världshandeln. Vi var inte ensamma om det. Detta gällde för samtliga OECD-länder med ett enda undantag, nämligen Japan. Det fungerar på det sättet att om en vinner, så måste de andra förlora. Och det fanns möjligheter att ta del av vad sakkunnigt folk sade vid det tillfället. Det var att Sveriges situation inte i något avseende var unik. Vi delade den med övriga industriländer när det gällde marknadsandelarna inom OECD-kollektivet.

Men det kom nya länder som trängde sig in i OECD-nationerna och tog hand om marknadsandelar som de gamla OECD-länderna tidigare hade haft för sig själva. Sådan är sanningen.

Sedan har det inte hänt någonting på det här området. Även under de goda åren 1978 och 1979 har man inte återvunnit någonting av dessa marknadsandelar. Vi är där vi är, helt enkelt därför att det är nya nationer som kommit in och tagit hand om marknader där vi tidigare varit ensamma.

Rolf Wirtén kom tillbaka till det lycksaliga året 1978. Jag tillät mig säga:

Sex av de miljarder som vi hade som en pluspost var ett resultat av att vi kunde exportera vad vi hade arbetat ihop under 1975 och 1976, och fyra av miljarderna var en följd av en ändrad beräkningsteknik beträffande den del av bytesbalansen som vi kallar tjänstebalans och handelsbalans.

Industrin fick ingen arbetskraft under dessa år, sade herr Wirtén. Industrin hade ett visst överskott på arbetskraft när vi gick in i de här åren och utnyttjade det genom att driva sin verksamhet mer effektivt. Följaktligen behövde man inte nyanställa folk i samma utsträckning som om arbetskraften skulle ha varit hundra procentigt sysselsatt.

Anf. 73 ROLF RÄMGÅRD (c):

Fru talman! Jag skall begränsa mig till de kommunala frågorna i den här sena stunden.

I den nu framlagda sparplanen konstateras att det utöver besparingsåtgärder när det gäller den statliga budgeten och en dämpning av den kommunala expansionen också erfordras att näringslivets kapitalförsörjning tryggas och att åtgärder vidtas för att öka industrins investeringar.

Finansutskottet har i sina överväganden också konstaterat att det nu är nödvändigt att så fort som möjligt få en anpassning av vår totala konsumtion till vår totala produktion. Detta kan ske genom en minskning av den offentliga sektorns efterfrågan eller en ökning av den svenska totalproduktionen.

I det läge som Sverige i dag befinner sig i är det nödvändigt att både minska ökningstakten inom den offentliga sektorn och öka kapaciteten inom industrin och näringslivet.

Ju snabbare vi kan komma till rätta med vår obalans mellan produktion och konsumtion, desto fortare kan vi också se fram mot realinkomstökningar och låg inflation. Skulle däremot den kommunala sektorn fortsätta att öka i samma takt som under de senaste åren, kommer det att inom några få år vara fler sysselsatta i kommunerna än det är i hela den svenska industrin.

Eftersom den kommunala sektorn utgör den tyngsta biten i den totala offentliga konsumtionsökningen, måste naturligtvis den kommunala expansionen dämpas. Om detta är vi överens. I den socialdemokratiska reservationen och motionen konstateras bl. a.: "Med de stora obalanser i ekonomin som vi nu fått är det nödvändigt att en större del av produktionsresultaten går till ökad export och ökad kapitalbildning. Detta begränsar utrymmet för konsumtionsökningar – både i fråga om privat och offentlig konsumtion."

Men om vi är överens om att det förhåller sig på detta sätt måste vi väl göra något åt den aktuella ekonomiska situationen. Det är detta som det nu framlagda besparingsprogrammet syftar till – att påbörja en anpassning till vårt nuvarande läge.

Reservanterna menar att den borgerliga regeringen urholkar den kommunala ekonomin genom att bl. a. dra in speciella statsbidrag. Vidare hävdar de att man från regeringens sida inte fullföljer den kommunalekonomiska utredningens förslag, som riksdagen antagit, att regelbundna överläggningar mellan de båda kommunförbunden skall ske, att sysselsättningen äventyras

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfattningen
och inriktningen av besparingarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

på grund av en urholkning av den kommunala ekonomin samt att någon analys inte gjorts av hur de olika besparingsförslagen slår mellan kommunerna.

Låt mig då först konstatera att de transfereringar som skett från staten till kommunerna sedan regeringsskiftet 1976 fram till 1980 har varit betydligt större än transfereringarna var under den tid socialdemokraterna hade regeringsmakten. De ekonomiska problem av skiftande slag som kommunerna har att brottas med lastas i debatten ofta på regeringen. Ur oppositionssynpunkt är det enklast så.

I verkligheten förhåller det sig på det sättet att regeringspolitiken efter 1976 inneburit att statens ekonomiska engagemang inom kommunsektorn har ökat. Utmärkande för bidragsgivningen har varit att man velat utjämna skillnaden mellan fattiga och rika kommuner. Det har skett inom ramen för skatteutjämningen.

Hurdan har då utvecklingen varit när det gäller skatteutjämningsbidragen? Jo, dessa har ökat. Ökningen kan mätas på många sätt. Totalbeloppet har ökat från 2,6 miljarder kronor 1976 till 6,7 miljarder kronor 1980. Utslaget per invånare blir det en ökning från 324 kr. från 1976 till 808 kr. år 1980. Även om man räknar med inflationen, så uppgår ökningen till drygt 100 %.

Något tillspetsat skulle man kunna säga att socialdemokraterna tillförde skatteutjämningen 2,6 miljarder på 40 år. Under de fyra år som gått sedan regeringen Palme föll har skatteutjämningen tillförts medel som uppgår till tre gånger detta belopp.

Men självfallet finns mycket att göra inom skatteutjämningen. Ungefär 20 kommuner med huvudsaklig anknytning till storstadsområdena disponerar årligen en överskattkraft som kan värderas till ungefär 3 miljarder kronor. Inte minst utgör dessa pengar en påfrestning på den regionala balansen.

Men det är inte bara skatteutjämningspengarna som ökat. Även de speciella statsbidragen har ökat såväl i kronor räknat som i relation till verksamhetens bruttokostnader. Mellan åren 1976 och 1980 har statsbidragens andel av de kommunala bruttoutgifterna ökat med drygt 2 procentenheter. Detta glömmar naturligtvis socialdemokraterna bort att tala om. Sedan kan man också konstatera att cirkulären från kommunförbunden är gänska tunnsådda när det gäller information som beskriver de positiva dragen i utvecklingen.

Självfallet kan man finna exempel på statsbidrag som minskat, men totalt har utvecklingen inneburit att statens bidrag till kommuner och landsting ökat med ungefär 15 miljarder kronor under åren 1976–1980. Sammanlagt uppgår statsbidragen till kommunerna år 1980 till 38,5 miljarder kronor. Det är från denna höga utgångspunkt som vi nu måste begränsa ökningstakten i den kommunala ekonomin och föra resonemanget med hänsyn till en mera balanserad kommunal utveckling.

Nu menar socialdemokraterna att dämpningen i den kommunala expansionen ifrån regeringen sida inte sker i planerade former. Det står faktiskt i propositionen att staten måste avstå från att lägga nya uppgifter på

kommunerna samt även ompröva tidigare angivna uppgifter och kostnadsdrivande normer.

Kommunministern har också tillsatt en särskild grupp, stat- och kommungruppen, för att pröva vilka begränsningar som bör genomföras i den statliga normgivningen. Avsikten är att gruppen, i vilken ingår representanter från kommuner och landstingskommuner, skall arbeta skyndsamt och successivt avlämna förslag till kostnadssänkande förändringar.

Den borgerliga regeringen äventyrar sysselsättningen, säger socialdemokraterna och hänvisar till att kommuner och landstingskommuner kunnat trygga sysselsättningen genom sin expansion. Men när nu regeringen och utskottsmajoriteten vill sänka takten för kommunernas sysselsättningsökning, äventyras helt plötsligt sysselsättningen. Som jag påvisat tidigare är det den borgerliga regeringen som genom den stora ekonomiska överföringen till kommunerna också givit dessa möjligheter till ökad sysselsättning.

Men faktum kvarstår – det går inte att fortsätta att öka den kommunala sysselsättningen på industrins bekostnad. De 100 000–150 000 nya jobb i industrin som skulle behövas för att skapa balans gentemot utlandet skulle inte komma till stånd, om stat och kommun tog hand om all nytillkommande arbetskraft på marknaden. Faktum är att den konkurrensutsatta sektorn – som skall finansiera både vår privata välfärd och offentlig konsumtion – inte kunnat utnyttja högkonjunkturerna ordentligt på hela 1970-talet. Om vi kan återgå till en nivå där åtminstone en fjärdedel av sysselsättningen ligger inom industrin, har vi också större möjligheter att få balans i våra utlandsaffärer.

Vi har att konstatera att kommunerna inte har samma konsumtionsutrymme som under 1970-talet. De i och för sig värdefulla och många gånger berättigade verksamheter som kommunerna har engagerat sig i måste nu hårdare prioriteras.

Jag vill därmed, fru talman, yrka bifall till finansutskottets förslag.

Anf. 74 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det är skillnad på vetenskap och politik. En människa kan för den skull arbeta både vetenskapligt och politiskt, och göra bådadera med hedern i behåll. Förkastligt är däremot när man gör det ena och påstår att man gör det andra.

Det finns en man som heter Milton Friedman. Han har fått Nobelpriset. Det beror inte på hans förtjänster som ekonom. Friedman är från vetenskaplig synpunkt en skojare och en humbug. Det finns inte skymten av vetenskapligt sanningskrav och heder hos den mannen. Men han har en annan egenskap – en politisk egenskap.

De ekonomiskt härskande klasserna väljer de auktoriteter som de behöver i ett givet läge. 1932 behövde den tyska borgerligheten krossa fackföreningsrörelsen och demokratin. Fritt fram för de stora företagen, slut på humanism och jämlikhetsidéer. I Adolf Hitler och Alfred Rosenberg fann den de män som gjorde dess maktsträvan, dess beundran för de starka elitmänniskorna, dess förakt för massan till vetenskap och ideologi.

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Modern kapitalism är i kris. Dess kapacitet är långt större än vad den själv kan svälja. Störningarna tilltar. Man söker efter utvägar och efter syndabockar.

Och Milton Friedman har någonting att sälja. Han säljer en vetenskaplig legitimation för åsikter, som går ut på att offentliga utgifter är förkastliga, ökad arbetslöshet oundviklig och nödvändig, privat vinst det enda som kan få ett samhälle att fungera.

Finansutskottets betänkande är ett eko av dessa idéer. Där förs ingen diskussion. Moderaternas ideolog har nu också blivit mittenpartiernas.

Man kan ha en borgerlig åskådning. Man kan ha en socialistisk åskådning. I båda fallen kan man, var och en från sin utgångspunkt, föra en hederlig diskussion om allvarliga problem. Det gör inte de borgerliga i finansutskottet. De förutsätter från början det som skall diskuteras. Friedman sitter så att säga redan i ryggmärgen på riksdagsmajoriteten.

Det finns ett överskott av köpkraft, sägs det. Därför måste alla vara med och betala genom att dra in. Men flertalet människor i Sverige har fått minskad köpkraft. Då måste ju grunden till inflationen ligga någon annanstans, och det måste vara fel att dra in köpkraft där man nu gör det. Hos vem ligger köpkraftsoverskottet? Det är den fråga som måste ställas och besvaras.

Den offentliga sektorn har fått växa för starkt, sägs det. Vad är det som har växt för starkt? Svensk kapitalism är inte densamma i dag som 1930 eller 1960. Skulle produktionslivet ha klarat om landet haft kvar den gamla folkskolan, om inte flertalet fått gymnasial utbildning? Naturligtvis inte. Skulle näringslivet ha kunnat slå ut så många människor, om inte de offentliga utgifterna för de arbetslösa sjudubblats på 20 år? Givetvis inte. Näringslivets egen förändring och dess kris skapar mer av offentliga utgifter.

Den offentliga sektorn har tagit utrymme från det privata näringslivet, säger man. Hur kan den göra det? Pengarna till den offentliga sektorn går ju ut, inte minst till den privata industrin. Minskas den offentliga sektorn, minskas bostadsbyggandet, går det ut över hemmamarknadsindustrin. Är det en klok politik?

Staten och kommunerna har trängt undan näringslivet från kredit- och kapitalmarknaden, sägs det. Tror man på det? Hur kan man då förklara de stora reserver som finns i företagen? Hur förklarar man att det alltid tycks finnas pengar till spekulation, pengar att föra ur landet, pengar att använda till improduktiva placeringar? Det borde inte finnas sådana, om kapitalägarna var så trängda som det sägs.

Vi har beviljat oss för hög standard, sägs det. Men vilka utgifter har stigit mest? Sjukvården har efter 1960 stigit 15 gånger, räknat i löpande priser. Familjestödet har stigit elva gånger. Socialhjälpen, som i den mest vulgära reaktionära agitationen brukar vara måltavla, har inte stigit mer än åtta gånger. Men stödet till näringslivet har stigit 33 gånger! Varför vill inte budgetministern och hans anhängare diskutera det?

Budgetunderskottet är nominellt ungefär 50 miljarder. Väger man in

statlig utlåning, socialförsäkringssektorns och kommunernas finansiella sparande, är underskottet i realiteten litet mer än 20 miljarder. 20 miljarder – det är nästan exakt den summa som går ut i stöd åt det privata näringslivet. Det är en händelse som ser ut som en tanke. Den saken borde man diskutera.

För den skull behöver vi inte utnämna just detta stöd till den enda boven i sammanhanget och inte heller påstå att allt sådant stöd skulle vara förkastligt. Det är inte detta jag här gör gällande, men jag säger att den starka tillväxten av denna post borde ändå i en ärlig diskussion föranleda vissa reflexioner.

Budgetunderskottet beror på den våldsamma utgiftsstegringen. Men det finns väl ändå en inkomstsida som man borde beakta. Om man avskaffar arbetsgivaravgiften, indexreglerar inkomstskatten, låter företagen föra ut stora värden ur landet – vad leder det till? Till mindre statsinkomster. Någon roll spelar väl detta för budgetunderskottet. Eller hur?

Har skattelättnaderna medfört fler arbeten i det privata näringslivet, som det ju var tänkt enligt regeringens filosofi? Nej. Sysselsättningen har gått ner. Håller då tesen att näringslivet investerar mer, om man ger det förmåner? Nej. Man har fått förmåner. Krisen har ändå blivit djupare. Orsaken måste finnas någon annanstans. Av detta måste man dra slutsatser.

Betalningsbalansen är i olag. Det är ett sant påstående. Vi har för högt kostnadsläge, sägs det, och därmed menas lönekostnaderna. Men lönekostnaderna per producerad styck har sedan början av 1960-talet stigit mindre i Sverige än i andra jämförbara industriländer.

Den s. k. kostnadspuckeln som det talas om är ju väldigt oklart utredd, men det finns tecken som tyder på att den är en statistisk fiktion, som har berott på en fördröjning i utslagningen av människor. Man har alltså haft med i beräkningen en del människor som inte kunde göra den produktiva insatsen, men ändå räknades med då man räknade ut lönekostnaden per producerad styck. Detta har rättat till sig 1979.

Men om det nu är så att i själva verket med hänsyn till lönekostnadernas utveckling per producerad styck de svenska exportkapitalisterna borde ha gjort större vinster under i övrigt lika omständigheter än man gjort i flertalet andra länder, så måste ju orsaken till exportproblemen ligga någon annanstans än i det allmänna oredovisade talet om kostnadsläget. Varför efterforskar man då inte orsaken?

Det finns i dag 6 000–7 000 människor i Sverige som står utanför normala samhällsliga och ekonomiska sammanhang, som förvägras rätten till ett stadigvarande arbete, som är en outnyttjad reserv.

I det läget säger regeringen: Vi har för stort budgetunderskott. Men man kan väl inte bekämpa arbetslösheten, öka ekonomins och arbetslivets bas och omslutning utan ett visst budgetunderskott. Budgetunderskottet är ju på en gång ett resultat av depressionen och ett av redskapen för att bekämpa den.

Det är visserligen sant och måste erkännas att man inte bara kan låta budgetunderskotten löpa. Det är också sant att det finns utgifter som är

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

onödiga eller direkt socialt stötande – riksdagsflyttningen, de högre statstjänstemännens resor och ständiga sammanträdande, landshövdingarna, förmåner till bolagen och åtskilligt annat. Det är klart att det finns en hel del sådant som man kan spara pengar på.

Men sparandet skall ju inte ske för sin egen skull. Själva budgetpolitiken måste ju ha ett mål. Det är här det brister hos regeringen. Den är mer eller mindre klart uttalat anhängare av den filosofin att man kan lämna över åt det privata näringslivet att dra in folk i arbete. Men ju mer man skär ned på de offentliga utgifterna, desto mindre villigt tycks näringslivet bli att skapa arbete. Regeringen tycks inte se den cirkel man har hamnat i.

Varje antidepressiv politik kräver ett visst budgetunderskott. Frågan är i dag snarast hur detta underskott skall se ut.

Nu heter det också att Sverige måste satsa på export. Ökad export skall ge mer arbete. Nedskränningar hos staten skall ge ökat utrymme för exportindustrin. Detta betraktas i många kretsar som rena axiom. Men stämmer den filosofin när man granskar den litet mer kritiskt?

En liten ekonomi som den svenska bör normalt ha ett relativt större utbyte med utlandet än stora ekonomier som USA:s eller Sovjets. Men skall man för den skull bara öka utlandsberoendet? Upp till en viss nivå kan man ha fördel av det. Om man från början ligger väldigt lågt kan ett vidgat utbyte ge fördelar. Men om man redan är uppe i 30 % eller mer blir det faktiskt i praktiken nackdelar. Man blir för specialiserad. Man drar på sig för stort behov av import. Och man blir beroende av importkostnader, som man inte kan kontrollera därför att de bestäms av multinationella koncerner som man inte kan påverka från nationell basis. Nästan en tredjedel av svensk utrikeshandel är i dag handel inom koncerner. Litet grovt uttryckt kan man säga att Wallenberg köper av sig själv, själv sätter priser. Ett sådant beroende är naturligtvis farligt för en nation också rent ekonomiskt.

Man borde i en mer fördjupad diskussion ta upp dessa problem, och man borde ställa frågan så: Är det rent av på det sättet att exporten har tömt ut sina möjligheter? Den kapitalistiska världsmarknaden är trång. Men produktionskapaciteten är överallt hög. Alla försöker vräka ut mer och mer på den. Men om alla gör så, är det tveksamt om egentligen någon kan expandera annat än tillfälligt och på någons bekostnad. Skall Sverige bara spela med i ett sådant lotteri? Skall vi hänga upp hela den ekonomiska politiken på förhoppningen att det skall gå bra på denna marknad, där alla vräker ut mer och mer? Det borde vi diskutera. Och det borde finansutskottet naturligtvis ha diskuterat, om ledamöterna över huvud taget hade intresserat sig för saken och inte bara upprepat de Milton Friedmanska skrönorna.

Kanske är det så – nu gör jag inga direkta påståenden utan ställer bara en diskussionsfråga – att de stora möjligheterna finns inom landet. I investeringsprogram på lång sikt inom alla bristområden. I ny produktion för rationellare och socialt mer angelägna behov. I industri som gör oss mer oberoende av utländska maskiner eller som levererar avancerad utrustning till landets eftersatta transport- och trafikväsen. Kanske vinner vi både

socialt och i form av bättre tillgodogörande av människors arbetskapacitet om byggnadsindustrin får vara med och bygga fler daghem i ett sådant expansionsprogram.

Sådana frågor borde vi diskutera, inte bara komma med det gamla vanliga snusförnuftiga pratet om exporten. Alla kan inte öka sin export. Alla kan inte leva på att på andra vräka över produkter som de inte själva vill ha.

Tiden är mogen att fråga: Vad är det för fel på svensk industri litet djupare sett? Jag skall här bara snudda ytligt vid några frågeställningar.

Här har företagen i årtionden låst landet vid ett märkligt mönster. De får ut mindre förädlingsvärde per enhet energi än både Västtyskland och USA. De har en produktion som genomsnittligt har haft låg prisökning internationellt, sett i ett längre perspektiv. Den försöker de exportera för att betala en import inom vilken de alltmer har gjort sig beroende av produkter med hög internationell prisökning. Det måste vara något i grunden snett i detta. Här kan kärnan ligga till problemen i utrikeshandeln och den industriella utvecklingen.

Vad har de sysslat med, dessa stora pojkar i näringslivet, som de borgerliga ser upp till? De har byggt produktion på kortsiktiga konjunkturer. De har kört bransch efter bransch i botten. De har satsat på en stor bilindustri i en värld som håller på att bli mätt på bilar.

Varför har de varit så kortsiktiga och så inkompetenta?

Kanske har de varit sitt systems fångar. Kanske är tiden kommen för en helt annan syn på och en helt annan organisation av produktionen.

Det duger inte längre med snabba affärer och smarta fixningar. Det behövs planmässighet och långsiktighet. En industriell förnyelse kanske bara kan ske i samhällseliga former – de privata blir för små.

Det behövs mer lätt industri, mindre råvaruslöseri. Det krävs industri som minskar behovet av dyra insatsvaror från utlandet. Det krävs industri som medverkar i att bygga bort de sociala bristerna, industri som tålmodigt under uppbyggnadsperioden avstår från snabba pengar för att i stället på 25 års sikt kunna bidra till en samhällsstruktur mer hushållande, mer effektiv men också mer socialt berikande än den nuvarande.

Ett industriellt utvecklingsprogram av det slaget kräver en samhällelig och demokratisk organisation av produktionslivet. Ett utvecklingsprogram av det slaget vore ett klokt sätt att använda ett budgetunderskott till. Dit borde resurser styras som i dag används för spekulation. Dit borde de pengar styras som i dag flyter ut ur landet till Liechtenstein och Schweiz.

Det är inte en politik i Milton Friedmans anda. Men det är en politik i enlighet med arbetarrörelsens och det svenska folkflertalets behov. Det är en god politik, som dessutom förmodligen kan byggas på god vetenskap.

Anf. 75 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! De ideal som Jörn Svensson beskriver i sitt anförande är kända sedan tidigare. Det är det slutna samhället, de stängda gränsernas samhälle. Vi behöver inte öka exporten, och vi bör se till att vi inte ökar vår import.

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Fru talman! Anledningen till att jag begärde ordet var framför allt att Jörn Svensson gav sig in på de olika ekonomiska teorierna, bl. a. monetarismen och Milton Friedmans teorier. Jag vill med anledning av detta säga följande.

I den kommunistiska huvudmotionen hånar man den aktiva ekonomiska politik som brukar förknippas med lord Keynes, Bertil Ohlin och andra. Nu tror ni kommunister inte på dessa teorier, Jörn Svensson. Ni tror på planhushållning och på den ekonomiska politik som bedrivs på de centrala planeringskontoren i Moskva, Warszawa och Östberlin. Sovjetunionen, Polen och Östtyskland kallar ni för krisfria planekonomier.

Ni har dubbelt fel, Jörn Svensson, när ni säger att regeringen har övergivit den aktiva ekonomiska politiken för att hålla sysselsättningen uppe. Ni har framför allt fel därför att ni själva inte tror på eller är anhängare av en sådan politik. Det är däremot regeringen.

De alternativa teorier som går ut på att det mesta skall kunna styras med hjälp av den mängd pengar som tillåts i samhället använder vi oss inte av i Sverige. De avvisas bestämt, både av regeringen och av riksbanken.

Redan en snabb blick på t. ex. statsbudgeten visar hur vår politik är fylld av åtgärder för att hålla sysselsättningen och efterfrågan uppe. Sparprogrammet ändrar inte detta grundläggande faktum.

Det är klart att om Keynes, Bertil Ohlin och andra hade utformat sina epokgörande teorier i dag, så hade de naturligtvis tagit hänsyn till att verkligheten är något annorlunda. De hade exempelvis tagit hänsyn till att oljenotan för vår del är 30 miljarder och till att de offentliga utgifterna är mångdubbelt större nu än då. Det är den del av verkligheten som ovillkorligen måste påverka politiken. Detta innebär inte, Jörn Svensson, att regeringen har övergivit den aktiva ekonomiska politiken. Det innebär bara att man har ändrat den efter förhållanden som vi måste ta hänsyn till.

Anf. 76 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det råder en viss ojämlikhet i själva utgångsförutsättningen, för om jag skulle diskutera på samma sätt som Eric Enlund skulle jag beskylla honom för att vara propagandist för Pinochetjuntans ekonomiska politik och liknande. Det han sade var lika absurt. Han diskuterar precis på den nivån, men det tänker jag inte göra.

Det är över huvud taget litet svårt att finna några sakliga hållpunkter som stöd för ett resonemang med honom. Han säger t. ex. apropå mina resonemang om exporten, att kommunisterna vill ha det slutna samhället och de stängda gränserna. Men det är inte alls fråga om det.

Om man har avancerat från kanske 5 % av bruttonationalprodukten i form av utrikeshandel till 10 % kan det medföra fördelar. Men om man hunnit ända upp till 30 % måste man ställa frågan: Medför det fortfarande fördelar? Eller kan det vara så att ett förhöjt utlandsberoende dels medför vissa politiska och finanspolitiska beroenden som inte är så roliga och som vi väl känner till när det gäller utlandsupplåningen, dels leder till en så hög grad av specialisering och ensidighet att det påverkar importbehovet? Det innebär

att man lägger ner eller tvingas försumma vissa delar av maskin- och insatsvaruproduktionen hemma och därmed förpliktat sig eller gör sig beroende av att köpa sådant utifrån i större utsträckning än tidigare. Och då kanske man får köpa förhållandevis dyrt, jämfört med priserna och möjligheterna att göra exportinkomster på de varor som man för ut. Såvitt jag förstår så finns det en sådan problematik.

Jag tycker att Eric Enlund skall intressera sig litet för landets problem och när han talar med mig inte bara försöka att ständigt förflytta sig till Warszawa eller Moskva. Jag förflyttar mig inte till vare sig Santiago eller Wall Street för att göra mig lustig över Eric Enlund.

I frågan om den Keynesianska ekonomin är det möjligt att vi kan hitta någon förnuftig hållpunkt för att resonera. Eric Enlund har ju rätt i ett avseende, nämligen att vi för vår del erkänner att den Keynesianska politiken är riktig när den tillämpas i en kapitalistisk ekonomi, i det avseendet att den dels var kopplad till en social utjämningsfilosofi när det gällde att göra efterfrågan jämnare fördelad, dels byggde på – till skillnad från den gamla borgerliga politiken – att man räknade med att stimulera under depressioner. Men som det nu är finns det icke från den samhälleliga sektorn någon sådan nettostimulanseffekt i näringslivet. Det måste väl finnas en viss sådan om man skall kunna bekämpa en depression. Det är det problemet vi har att ta ställning till.

Anf. 77 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Det är ändå så, att det ekonomiska system som Jörn Svensson är företrädare för och som han också utvecklar här måste få sådana konsekvenser som en mycket hård statlig styrning, en centraldirigering, en planhushållning. Då uppstår frågan: Hur kommer det sig att de konsekvenser av en sådan ekonomisk politik som vi ser på alla andra håll i världen innebär hård censur i massmedia, att man tystar kritiken, att man stoppar misshagliga konstnärer och författare? Det är huvudförklaringen till att man inte hör talas om några ekonomiska kriser i de länderna. Om nu Jörn Svensson menar att denna kritik och denna beskrivning av följderna av ett kommunistiskt ekonomiskt system är felaktiga – jag föreställer mig att Jörn Svensson menar att det är en felaktig och orättvis beskrivning – så återstår det enligt min mening för Jörn Svensson att förklara varför det inte i något land i världen i dag finns ett kommunistiskt system där dessa företeelser inte finns.

Anf. 78 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag försökte i min förra replik att på ett fint sätt tala om för Eric Enlund att han förde en dum typ av diskussion när han i sitt resonemang valsade runt i diverse huvudstäder. Efter hans senaste inlägg, där han gick ännu djupare in på detta, ifrågasätter jag om han inte har hamnat i fel utskott – utrikesutskottet verkar ju vara ett betydligt mera adekvat utskott. Men om vi håller oss till ett förnuftigt och sansat resonemang, vad har då frågan om censur mot oliktankande och oppositionella att göra med frågan om huruvida man tycker att vi skall ha 30 % exportberoende, eller att vi skall ha 35 eller

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

25 %? Vi kan väl ändå hålla oss till den frågan. De andra frågorna diskuterar jag gärna i ett annat sammanhang, men det här ärendet och de här diskussionerna är ägnade de svenska ekonomiska problemen. Om Eric Enlund fortsätter på det där sättet, så kan han ju riskera att väcka den misstanken hos människor som lyssnar på honom, att han inte vågar diskutera dessa saker eftersom han ständigt flaxar i väg åt ett annat håll.

Jag ställer mig frågan: Om vi har en värld där det ena ekonomiska systemets, det kapitalistiska systemets, marknad är överflödad på varor, om det i detta system finns en för stor produktionskapacitet i förhållande till marknadens uppsagningsförmåga, kan det då vara riktigt att hänga upp en hel nationell ekonomisk politik på att Sverige skall öka sitt insteg på denna marknad? Kan det vara riktigt att just vi skall kunna öka vårt insteg och ta ifrån någon annan en del av dess utrymme? En sådan politik förefaller mig vara oerhört äventyrlig och löslig. Den bygger ju inte på några som helst sannolikhetskalkyler om huruvida detta är rimligt eller möjligt att uppnå.

När en hel regeringspolitik liksom har detta som en av sina grundstenar, så ställer jag mig frågan: Är det inte så att en högt avancerad industriell nation faktiskt kan komma i det läget att den vid 30 % export- och importberoende måste fråga sig om det är så särskilt vettigt att ytterligare öka sin andel av den här marknaden och om inte detta i så fall kan ge sådana effekter som jag påtalade?

De här frågorna kunde väl Eric Enlund ägna sig åt att kommentera litet grand, för det är ju ett faktum att vissa viktiga delar av t. ex. svensk maskinproduktion har lagts ned eller tunnats ut som följd av en sådan stigande specialisering som sammanhänger med detta väldiga utlandsberoende. Och man är ju inte någon anhängare av slutenhet, stängda gränser eller liknande därför att man tycker att vi kan stanna vid 25 eller 30 % och inte gå längre. Det är den frågan som gäller i dag. Det är den frågan som är vital för den svenska ekonomin. Kom till den någon gång i stället för dessa ständiga resonemang om förhållanden i det ena eller andra landet och om centralstyrning! Vilken är mest centralstyrd – en ekonomi som är byggd på demokratiska beslut eller en ekonomi som kontrolleras av tre fyra stora finansbaroner, som över huvud taget inte skulle lyssna på Eric Enlund?

Förste vice talmannen anmälde att Eric Enlund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 LENNART BLOM (m):

Fru talman! Jag vill knyta några reflexioner till ett av de viktigaste delproblemen, kanske det viktigaste, nämligen den mycket snabba kommunala expansionen. Den frågan har berörts tidigare i debatten både indirekt och direkt.

Naturligtvis är detta inte någon nyhet, utan i själva verket har, under de tio år som resonemang mellan kommunförbunden och skilda regeringar pågått, frågan om den kommunala sektorns expansion och denna sektors betydelse på grund av dess storlek hela tiden spelat in, och det har varit en kärnfråga.

Det har länge stått klart att den expansionsnivå som den kommunala sektorn genomsnittligt har noterat inte är förenlig med en så pass låg allmän ekonomisk utveckling som vi har haft under 1970-talet.

Redan i början av 1970-talet, före den första oljeprischocken, var det uppenbart att dessa frågor skulle tilldra sig ett fortlöpande intresse under hela det kommande årtiondet. Redan då såg man att andra angelägna önskemål, dvs. önskemål utöver dem som kommunerna företräder, skulle bli omöjliga att tillgodose, om icke något skedde på den kommunala sektorn.

Den första av de s. k. överenskommelserna mellan regering och kommunförbund träffades med den socialdemokratiska regeringen, och då fästes det måhända vissa förhoppningar vid att dessa överenskommelser skulle få en reell effekt. Entusiasmen svalnade möjligen successivt i takt med erfarenheterna. Med facit i hand måste man nu, fru talman, efter fyra sådana här uppgörelser, konstatera att det här systemet måste betygsättas som ett misslyckande. Det kommunala skattetrycket har stigit med 25 % under de senaste sex sju åren. 30-kronorstaket håller just på att genombrytas. Volymtillväxten har legat åtminstone 50 % högre än vad alla egentligen är ense om vore förenligt med en sund allmän samhällsekonomi. Dessutom har det – och det har spelat en viss roll i debatten i dag – inneburit att den kommunala expansionen har varit så "framgångsrik" att det har föranlett bekymmer på arbetsmarknaden i sådana skeden då den tillverkande industrin har efterfrågat personal och sådan inte stått att få.

Detta allmänt kända faktum hade tydligen på något sätt inte vunnit herr Strängs gillande. Han ställde i anslutning till ett inlägg som tidigare i dag gjordes av ledamoten i finansutskottet Lars Tobisson ett par frågor och var tveksam om det verkligen förhåller sig på detta sätt. Utan att gå in på några detaljer kan man notera att vad Lars Tobisson talade om var inte bara den offentliga sektorns expansion och de negativa effekterna på industrins rekryteringsläge utan också om vad som hade åstadkommits genom en vidsträckt statssubventionerad sektor. På den punkten är det ju lätt att rada upp exempel. I Landskrona exempelvis har man haft svårigheter att i en mekanisk verkstadsindustri få folk, därför att personal gick kvar på varven med subventionerade högre löner. Det fanns parallella företeelser i t. ex. Volvo.

För den offentliga sektorns del går det inte att på samma exakta sätt belägga sådant här med exempel. Men det framstår som ett faktum för alla som har sysslat med detta att när en person väl har sökt sig till den offentliga sektorn innebär det numera, med anställningstryggheten och det förhållandevis konkurrenskraftiga löneläget, att arbetsplatsen där är så pass lockande att industrin i realiteten knappast kan konkurrera.

Det är kanske i och för sig inte så överraskande att det här systemet med överenskommelser har misslyckats. En avgörande förklaring är i själva verket att kommuner och landsting på i och för sig goda grunder inte gärna accepterar att avtal träffas på deras vägnar med någon sorts bindande verkan. Det är ju fråga om rekommendationer. Över hela fältet är man ense om att

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

man aldrig kommer att acceptera att vare sig Landstingsförbundet eller Kommunförbundet blir en överkommun.

För egen del har jag deltagit i så gott som alla dessa överläggningar under 1970-talet. Skepsisen fanns inom alla partigrupper. Vi som då representerade kommun- och landstingssidan visste att det bara kunde bli fråga om rekommendationer, och vi var övertygade om att de skulle få en ganska svag genomslagskraft.

Eftersom det här systemet uppenbarligen inte fungerar är frågan hur man skall kunna komma till rätta med en för samhällsekonomin utomordentligt bekymmersam alltför snabb kommunal expansion. Över partigränserna är vi ense om att den kommunala sektorns betydelse nu är oomtvistligt stor. Den svarar för två tredjedelar av den offentliga sektorn. Under 1970-talet har den svarat för 90 % av expansionen. Det är alltså kommunerna som det gäller att fundera över. Staten har under relativt lång tid i stort sett legat på nolltillväxt, i varje fall under den senaste tiden.

Knäckfrågan, som inte har berörts särskilt mycket i dagens debatt, är i själva verket att varje procentenhet för hög expansion på den kommunala sektorn, just på grund av denna sektors stora vikt, leder till att det blir omedelbara effekter när det gäller det tillgängliga löneutrymmet att förhandla om. I själva verket kommer en kommunal expansion på nivån 3 % under det närmaste decenniet sannolikt att innebära, att det man får förhandla om i stort sett är storleken på reallönesänkningarna – därför att man tar så mycket till den kommunala sektorn, om man vidmakthåller denna expansionstakt, att det inte blir något utrymme kvar. Vi skall ju dessutom bereda utrymme för de industriella investeringarna, och det finns andra angelägna anspråk.

I finansutskottets betänkande framhålls med skärpa vad utskottet redan tidigare har sagt, vilket då har gillats av riksdagen, nämligen att det också åligger riksdag och regering att hjälpa till, så att den här frågan kan få en positiv lösning och att regering och riksdag har ett betydande ansvar för att en omprövning och senareläggning verkligen kan komma till stånd. Det är ju den enda reella lösningen.

Då är frågan: Är det tillräckligt? För egen del tror jag inte det. Ansvaret ligger på kommunerna i det här skedet, även om regering och riksdag gör sitt. Och i erfarenheterna från Kommunförbundet och från kommunal verksamhet finner jag underlag för en ganska pessimistisk bedömning av kommunalmännens möjligheter att klara detta på egen hand. Vi kan se på erfarenheterna från de senaste tio åren. De visar på ett misslyckande – man har inte på långt när åstadkommit den uppbromsning som hade varit motiverad av samhällsekonomiska skäl.

Man kan uttrycka det på det här sättet: Det är faktiskt mycket lättare för en kommunalman att fatta *ett* impopulärt beslut, nämligen om skattehöjning, än att fatta hundra impopulära beslut, nämligen att säga nej till i och för sig angelägna önskemål, som kräver insatser från kommunen. Dessutom har kommunalmännen i ökad utsträckning att möta en planmässig överbudspolitik från skilda grupper, och den blir allt svårare att stå emot – det visar också

erfarenheten. Jämviktsläget i många kommuner bidrar inte till att förstärka den kommunala beslutskapaciteten.

Mot den här bakgrunden vill jag ånyo väcka den tanke som tidigare har diskuterats, nämligen att vi nu har nått den punkt då en begränsning av den kommunala beskattningsrätten framstår som praktiskt taget oundviklig. Det vore därför värdefullt om ett sådant beslut när det kommer – vilket det gör – kunde vara förberett på ett grundligt och systematiskt sätt. Det är en ganska invecklad lagstiftningsapparat som skall användas, vare sig man tillämpar kommunalt skattetak eller kommunalt skattestopp – och i det senare fallet är det odiskutabelt att man också funderar över de konstitutionella aspekterna.

Jag vill alltså begagna tillfället att i det här sammanhanget uttrycka önskemål om att ett sådant förberedande utredningsarbete verkligen kommer till stånd, så att det är gjort, när man helt plötsligt finner att det är oundvikligt att fatta detta nödvändiga beslut.

I propositionen finns många visa ord skrivna om detta, en skärpning generellt jämfört med tidigare. Budgetministern avslutar sitt kapitel med ett påpekande om att det inte är osannolikt att andra åtgärder måste vidtas, för den händelse kommunerna inte nu ser vad utvecklingen kräver för deras del. Det skall alltså understrykas att vi redan nu vet att långtidsutredningen, som ännu inte är offentlig, kommer att landa på en kommunal expansionstakt som ligger väsentligt under 3 % såsom en förutsättning för att det över huvud taget skall gå att klara de övriga väsentliga uppställda ekonomiska målen under de närmaste åren.

Fru talman! Jag vill sluta med att understryka vad finansutskottet framhåller, nämligen att det naturligtvis får ankomma på regering och riksdag att genom ändrade normer på en rad olika områden göra det möjligt för kommunerna och landstingen att verkligen klara av det som de under alla omständigheter måste ta itu med – nämligen de kostnadsökningar som föranleds av befolkningsförändringarna.

Därefter heter det i utskottets skrivning: "Utskottet ifrågasätter om de steg i denna riktning som tas i besparingspropositionen är tillräckliga. Det bör ankomma på utskotten vid deras beredning av förevarande ärende att närmare pröva möjligheterna till ytterligare steg."

När riksdagen i dag tar ställning till riktlinjerna för det fortsatta arbetet förefaller detta mig vara ett av de mest väsentliga budskapen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan.

Anf. 80 HANS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! För varje gång den borgerliga regeringen till riksdagen redovisar sin syn på vår ekonomiska situation markerar den allt klarare som sin uppfattning att det är den kommunala sektorn som är den viktigaste orsaken till våra ekonomiska problem.

Fram till september 1976 begagnade centerpartiet i stort sett varje tänkbart tillfälle att visa att man inom det partiet hade en speciell förståelse för kommunernas problem. Även om en del var till för gallerierna, fanns där

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

ändå en kärna av verklig insikt om behovet av utveckling av den kommunala verksamheten, till gagn för de breda folkgrupperna. Det vill jag, som vid den tiden var kommunminister, gärna vitsorda.

Under fyra år har vi nu fått uppleva centerns successiva avveckling av sin politiska linje beträffande den kommunala sektorn. För varje gång vi får ett nytt dokument från regeringen om ekonomin kan vi notera att moderaternas i grunden negativa inställning till den offentliga verksamheten har vunnit ännu en framgång.

I ett anförande i den allmänpolitiska debatten i oktober utvecklade jag en del synpunkter på den offentliga sektorns roll i vår ekonomi. Jag försökte då bl. a. påvisa att – sett från samhällsekonomiska synpunkter – gränsdragningen mellan offentlig och privat konsumtion inte är så knivskarp och dramatisk som den ofta framställs. Om man ser till vad slags tjänster som efterfrågas och produceras finner man att skillnaderna inte är så stora mellan å ena sidan länder där en stor del av tjänsterna tillhandahålles i privat sektor och å andra sidan länder med stor offentlig sektor.

Den verkliga skillnaden är fördelningspolitisk. Och det är naturligtvis därför som moderaterna är så fientligt inställda till den offentliga sektorn. Grundtanken för den offentliga tjänsteproduktionen är att behoven skall styra utvecklingen. Eftersom vi inte ha råd med allt krävs det prioriteringar under kollektivt ansvar. Enligt den moderata ideologin skall den som har god råd att betala för sig inte behöva drabbas av sådana prioriteringars konsekvenser. Privatisering av tjänsteproduktionen och avgiftsbeläggning av offentliga tjänster är naturliga led i en moderat fördelningspolitik.

En av de mest skrämmande effekterna av det borgerliga regeringssamarbetet är att moderaterna varit så påtagligt framgångsrika vad gäller inställningen till den offentliga sektorns utveckling. Det skapar i svensk politik klyftor som svårligen kan överbryggas.

Hela förfarandet med denna sparplan till höstriksdagen är ett bevis på vad jag nyss sagt. I januari 1980 redovisade regeringen en budgetproposition som behandlades i riksdagen under vintern och våren. I januari 1981 skall det komma en ny budgetproposition, som skall behandlas under de därpå följande månaderna. Budgetpropositionens behandling ger det naturliga tillfället att på ett samlat sätt pröva den offentliga sektorns utvecklingsbetingelser. Genom att från den sedvanliga budgetbehandlingen bryta ut ett antal besparingsförslag, av vilka många ännu inte är färdigberedda inom regeringskansliet, vill man uppnå effekten att alla skall förstå att det är den offentliga sektorns utveckling som är det allt överskuggande problemet i vår ekonomi.

Intrycket förstärks av handläggningsordningen. Under hela hösten skall nu riksdagen ägna sig åt att – utbrutet ur den ordinarie budgetbehandlingen – pröva de mer eller mindre ofullgångna besparingsförslagen. Hela hösten skall ägnas åt att markera den offentliga sektorns roll som bov i det ekonomiska dramat. Vi borde i stället ha fått ägna denna höst åt att pröva konstruktiva förslag till förnyelse och utveckling av landets produktionskapacitet.

Jag vill tro att centerns och folkpartiets regeringsledamöter inte känner tillfredsställelse över den inslagna vägen. I varje fall är det uppenbart att deras partier far illa. Men på grund av sin oförmåga att i det sällskap de befinner sig i initiera en offensiv politik som verkligen försöker lösa landets problem har de inte annat val än att hänga med. Och så får vi då uppleva hur det fordom så kommunvänliga centerpartiet nu sluter upp bakom förklaringarna att det är kommunerna som håller på att rasera våra förutsättningar att ha det bra här i landet.

Det påstås av regeringen att den kommunala verksamhetens utveckling leder till att den totala konsumtionen blir för stor, till men för investeringarna. Nu är det dock så att kommunallagen tvingar kommunerna att täcka varje års utgifter med lika stora inkomster. Det betyder – uttryckt i samhällsekonomiska termer – att kommunerna tvingas att genom sina skatteuttag begränsa den privata efterfrågan i samma omfattning som de ökar sin egen. Beskrivningen må vara något förenklad, men i princip förhåller det sig ändå så. Om den totala konsumtionen blir för stor i landet, beror det på regeringens väldiga budgetunderskott i *dess* verksamhet.

Regeringen påstår också att kommunerna stjäl den arbetskraft som näringslivet behöver för sin utveckling. Även i det hänseendet kan vi notera att formuleringarna blir allt skarpare från regeringens sida. Det börjar nu låta som om varje enskild människa som går till kommunal verksamhet skulle ha ett alternativt jobb väntande på sig i exportindustrin.

Jag hörde nyss Lennart Blom från den här talarstolen beskriva hur anställningstryggheten i den offentliga sektorn gjorde att industrin hade svårigheter att få sitt behov av personal tillgodosett i goda tider. Det finns inte särskilt mycket sanning i den redovisningen. Det finns utomordentligt liten konkurrens mellan den offentliga sektorns behov av arbetskraft och näringslivets behov av arbetskraft. De grupper av yrkesarbetare som näringslivet behöver för att kunna expandera tas i utomordentligt liten utsträckning i anspråk av den offentliga sektorn.

Visst har det funnits fall där industrin har haft tillfälliga svårigheter att få arbetskraft, men det är inte någon generell giltig beskrivning. Kommunerna har inte stulit arbetskraften för näringslivet. I stället har kommunerna vid upprepade tillfällen under de senaste åren fått rycka in och ordna beredskapsarbeten för att ge sysselsättning åt arbetslösa – inte minst ungdom.

Det finns också anledning att ifrågasätta den redovisning som ges av den privata konsumtionen i förhållande till den offentliga. Det erkänns numera allmänt att det är mycket betydande belopp som undandras beskattning. Det uppmärksammas mindre att sådana transaktioner också måste påverka redovisningen av den privata konsumtionens utveckling. Sannolikt är den verkliga fördelningen mellan offentlig och privat konsumtion rätt mycket avvikande från den bild som vår officiella statistik ger.

När man ser regeringens starka betoning av kommunernas skuld till våra nuvarande problem är det snarast förvånande att inte mera av besparingsprogrammets innehåll är direkt riktat mot dem. Det är naturligtvis å andra

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

sidan illa nog som det är, särskilt om man tänker på regeringens upprepade försäkringar att det nu framlagda programmet skall följas av flera. Såvitt jag förstår skall väl det uppfattas så, att även inriktningen av åtgärderna skall bli likartad i fortsättningen.

Det kommunala verksamhetsområde man främst skjuter in sig på är skolan. Ett tusental mellanstadielärare skall bort från höstterminen 1981. Ett år senare hoppas man kunna avveckla ett ännu större antal gymnasielärare. Utöver detta vill regeringen minska det allmänna driftbidraget till kommunerna för skolan med i genomsnitt 1,5 %. Från regeringen har kommunerna fått den anvisningen att man bör sikta till att kompensera det bortfallet av inkomster genom att de vuxna i skolan minskar sin service. Om man därigenom skall spara pengar, betyder det naturligtvis i klartext att man skall avskeda personal, närmare bestämt personal för lokalvård, skolmåltider o. d. Skall man på det sättet spara in vad man förlorar i statsbidrag, då måste man avskeda åtminstone ett par tusen helårsarbetande.

Innan centern kom i regeringsställning var ett tungt inslag i centerns skolpolitik kraven på färre elever i varje klass, dvs. flera lärare. Ingående i regeringen accepterar man nu en politik som går ut på att minska antalet vuxna i skolan. Det är naturligtvis de svaga som drabbas. De som har goda förutsättningar klarar sig även om "de vuxna i skolan minskar sin service", som det heter i propositionen.

En punkt i besparingsprogrammet som retat många kommunalpolitiker är förslaget om slopande av statsbidraget till avloppsreningsverk. Jag förstår kommunalpolitikerna. Det årliga anslaget i statsbudgeten har varit för litet. Därigenom har kön av kommuner som väntar på bidrag ökat från år till år. Det uppdämda bidragsbehovet uppgår nu till ungefär en halv miljard. Då säger man plötsligt att nu slutar vi upp med att betala ut sådana här bidrag. Till bilden hör också att staten via lagstiftning och myndigheter mycket aktivt fungerat som påtryckare för att få till stånd utbyggnad av avloppsreningsverk.

Med det sist sagda tangerar jag ett generellt problem, nämligen frågan om statlig styrning av kommunal verksamhet och betydelsen därav för ekonomin.

Sedan kommunindelningsreformen var genomförd påbörjade den socialdemokratiska regeringen avveckling av statlig detaljkontroll över kommunal verksamhet och ett allmänt bekämpande av onödig byråkrati. Det arbetet har fortsatt av senare regeringar. Men resultaten förefaller väldigt magra. Man kan undra varför.

Jag undrar om inte det främsta hindret för borgerliga regeringar att hantera dessa problem är själva grundsynen på statens och kommunernas uppgifter. Om man har den grundsynen att stat och kommun i konstruktiv samverkan skall bygga och förvalta ett för människorna bra samhälle, då bör man kunna finna fungerande lösningar. Nu förefaller arbetet bedrivas utan förankring i en genomtänkt syn på samhällets uppgifter.

Delar av regeringen har gång efter annan hotat med ett lagfäst skattetak för kommuner och landsting, om dessa inte anpassar sig till kanslihusets

anvisningar. Vi hörde samma tongångar alldeles nyss. Har man kanske också tänkt att ändra kommunallagen så att även kommunerna skall börja finansiera sin verksamhet med budgetunderskott? Det skulle vara ett verksamt bidrag till moderaternas sedan länge utlovade skattesänkningar.

När det gäller frågan om lagfäst skattetak litar jag fortfarande på att centern och vi skall hålla stånd mot anloppen. Vi har klart för oss vad den kommunala självstyrelsen betyder i det svenska samhället.

Moderaterna i vart fall – hur det är med folkpartiet vet jag inte – har antingen inte upptäckt att det finns ett samband mellan självstyrelsen och beskattningsrätten eller också tycker de att det kan göra detsamma. Det förhåller sig naturligtvis på så sätt att om beskattningsrätten skulle bringas att upphöra genom ett skattetak, så skulle balanspunkten i hela den samhällliga verksamheten förskjutas. Medborgarna skulle inte längre med mening kunna rikta sina krav och önskingar till kommunalmännen, för de skulle säga: Javisst behöver vi bygga ut barnomsorgen, men vi får inte för regeringen. Så åk ni upp till kanslihuset, och vi skall gärna följa med, och begära antingen pengar eller att vi får ta en tjugofemöring till på skatten. Det vore förödande för det så viktiga sambandet mellan betalningsansvar och beslutsfattande och skulle utarma den lokala politiska aktiviteten kring gemensamma frågor, som är ett så betydelsefullt element i svenskt samhällsliv.

Att ett skattetak fordrar en total skatteutjämning om inte skillnaderna i kommunernas förutsättningar skall befästas och att det faktiskt kan vara så att medborgarna föredrar en god sjukvård och äldreomsorg före privat konsumtion lämnar jag i detta sammanhang därhän.

Det vore bra om den som sköter statens affärer ordnade dessa först, innan vederbörande försöker att sköta kommunernas ekonomi. Kommunerna har verkligen ännu riktigt sunda finanser, och det vore bra om de fick behålla dem även fortsättningsvis.

Jag hörde i debatten tidigare Rolf Rämgård beskriva hur utomordentligt generös staten hade varit mot kommunerna sedan vi fick till stånd en borgerlig regering. Han beskrev med en uppsjö av siffror den positiva utveckling som hade redovisats. Skatteutjämningsbidraget hade ökat med någonting på 2,6 miljarder till uppåt 6 miljarder menade Rolf Rämgård. Och den reala takten i ökningen av statsbidraget till hela den kommunala sektorn angavs av Rolf Rämgård till 2 %.

Låt oss först titta på skatteutjämningsbidraget! Ökningen av skatteutjämningsbidraget är en följd av en totalt enig kommunalekonomisk utredning, som tillsattes av den socialdemokratiska regeringen. Det mest positiva man kan säga om centerpartiet och den borgerliga regeringen i det fallet är att de inte hindrade genomförandet av det enhälliga förslaget.

Om vi sedan ser på den årliga ökningen av statsbidraget på 2 %, så finner vi att den är en följd av den överenskommelse som träffades mellan regeringen, löntagarorganisationerna och kommunerna om en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, som finansierades med sociala avgifter på lönerna. Det är ingenting som man kan ta äran för – att man för över resurser från stat till

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

kommun i den takt som här beskrevs. Det är en direkt följd av en överenskommelse som träffades under vår tid och som i varje fall de flesta av partierna ställde sig bakom.

Lennart Blom passade på tillfället att tala om vilken skepsis som alla partiers företrädare hade inför överenskommelserna mellan regeringen och kommunförbunden. Nu är det nog så, att när det gäller de överenskommelser som träffades under den socialdemokratiska regeringens tid är underlaget för en sådan skepsis ganska litet. Den första överenskommelsen innebar att man på två år skulle få öka skatten med 1 kr. Det verkliga resultatet blev 23 öre. Nästa överenskommelse innebar att man skulle få öka med 1 kr., och det verkliga resultatet blev ungefär 1:45. Orsaken till ökningen utöver den träffade överenskommelsen var i huvudsak att hänföra till inflationens ökning i förhållande till de beräkningar man hade gjort. Kommunerna får nämligen skattekraften på inflationen först två år efter det att den har inträffat.

Lennart Blom talade också om den väldiga ökningen av den offentliga konsumtionen och av kommunernas konsumtion. Han sade att kommunerna svarade för två tredjedelar av den offentliga sektorn. Jag tror det vore bra om vi i diskussionerna här gjorde klart för oss vad vi verkligen talar om. Det är sant att den offentliga sektorn tar i anspråk ungefär 65 % av bruttonationalprodukten. Men hälften av detta är transfereringar, som direkt återförs till medborgarna och som blir privat konsumtion. Den privata konsumtionen är därmed två tredjedelar av bruttonationalprodukten. Av den tredjedel som går till offentlig konsumtion tar kommunerna i anspråk två tredjedelar, dvs. 21 eller 22 % av bruttonationalprodukten.

Det vore alltså bra, när vi talar om dessa ting, om vi åtminstone vände oss vid att tala om samma sak – och tala om de verkliga förhållandena.

Det vore också bra om vi via finansutskottet kunde få ett bättre statistiskt underlag för de diskussioner om den offentliga sektorn som kommer att bli allt vanligare här. Finansutskottet skriver bl. a. i sitt betänkande att Sverige i förhållande till bruttonationalprodukten har världens högsta andel offentliga utgifter. Jag vill bara redovisa att det i varje fall inte stämmer med de siffror som professor Göran Ohlin redovisat i samband med studier av den offentliga sektorn i hela OECD-området. Där kan man utläsa att när det gäller transfereringar ligger t. ex. Nederländerna betydligt över Sverige. När det gäller den offentliga konsumtionen ligger vi i takt med de länder som har den högsta andelen.

Jag hoppas att vi så småningom här i kammaren skall kunna få ett bättre statistiskt underlag för diskussionen om den offentliga sektorn. Jag har klart för mig, med hänsyn till det inlägg som gjorts tidigare här, att det är en diskussion som vi kommer att få fortsätta att följa. Den kommer att vara utomordentligt viktig, för den handlar inte om fiskala åtgärder och skatter, utan den handlar om våra medborgares trygghet och välfärd.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)***Anf. 81** LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis omöjligt att inom ramen för en kort replik bemöta Hans Gustafssons mycket intressanta inlägg mer än till en del. Jag vill ta upp ett par saker.

Hans Gustafsson vill göra gällande att moderata samlingspartiets politik på detta område – med ett förord för en begränsning av den kommunala expansionen – var föranledd av några dunkla fördelningspolitiska ambitioner. I själva verket är det så – vilket har dokumenterats vid flera tillfällen, inte minst av Gösta Bohman – att vi bedömer det vara en oundgänglig förutsättning för att få samhällsekonomisk balans, vilket är ett överordnat mål, att den kommunala expansionen dämpas.

Socialdemokraternas bidrag i det här skedet är att säga nej till alla besparingar och i stort sett uppmana kommunerna och regeringen att talas vid. Det är för all del en mjuk framtoning, men det är inte särskilt konstruktivt, eftersom erfarenheten visar att det inte fungerar med resone-mang.

Jag kanske också skulle bemöta herr Gustafsson när han var så emfatisk i sitt understrykande av att det inte fanns några större kontaktytor mellan den offentliga arbetsmarknaden och den industriella. I varje fall min erfarenhet från Stockholm ger vid handen att det finns ett klart konkurrensförhållande mellan stadens tillverkande verk, som är ganska stora i den kommunen – jag erkänner att förhållandena kan vara annorlunda på andra ställen – och den lokala industrin.

Slutligen ytterligare två saker.

Det kommunala skattetaket är naturligtvis en fråga som vi får anledning att återkomma till. Och kopplingen till den kommunala självstyrelsen är relevant, i vart fall vad gäller den legala sidan av saken. Jag har emellertid alltid haft mycket svårt att förstå att den kommunala självstyrelsen står och faller med rätten att höja skatten. I realiteten har vi redan i dag naturliga begränsningar för vilket rörelseutrymme som kommunerna och kommunal-männen har. Det är hela tiden fråga om prioriteringar, men det blir nödvändigt att göra ännu strängare prioriteringar om vi inte får höja skatten.

Balanspunkten förskjuts, säger herr Gustafsson. Det är ett riktigt konstaterande om man hela tiden räknar med att den totala kommunala och statliga sektorn skall öka. Men där skiljer vi oss åt. Vi har strängt taget en helt annan uppfattning på vår kant. Vi menar att den offentliga sektor vi i dag har redan är så omfattande att det är omöjligt att föra en rationell ekonomisk politik och att det ligger i allas intresse att den i vart fall inte ökar. Jag uppfattade Hans Gustafssons påpekande om balanspunkten så att han såg en annan framtid.

Anf. 82 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Blom menade att det ingalunda var så att man från moderat håll hade en negativ inställning till den offentliga sektorn, utan att man nu var så engagerad i besparingsåtgärder berodde på det samhällseko-

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

nomiska läge som råder. Ingen vill väl bestrida att det samhällsekonomiska läget påverkar intresset för besparingar och ingen vill heller säga annat än att det finns skäl att iaktta återhållsamhet med offentliga utgifter.

Men det kan å andra sidan inte bestridas, Lennart Blom, att varje gång det framförs tankar om privatisering av den offentliga sektorn, om avgiftsfinansiering av den offentliga sektorn, och varje gång det höjs ett varnande finger mot den välfärd och fördelningspolitik som den offentliga sektorn omfattar och de krav på skatter som det medför, är det moderaterna som är motståndare till utvecklingen. Jag tror inte att vi behöver forska särskilt länge i källorna ens i detta hus för att kunna göra det konstaterandet. Det är helt enkelt så att ni har en annan hållning till det fördelningspolitiska innehållet i den offentliga sektorn och till dess välfärd, och det tycker jag inte att ni behöver undvika att bekräfta.

När det gäller frågan om kontaktytan mellan den offentliga arbetsmarknaden och näringslivets behov av arbetskraft är det inte ett problem av någon storleksordning. Jag kan mycket väl tänka mig att det i Stockholm, med de stora industriella verken där, på enstaka punkter kan uppstå sådana förhållanden. Men det vet Lennart Blom lika väl som jag att Stockholm i det fallet intar en ganska unik ställning tillsammans med ett par andra storstäder.

F. n. finns det faktiskt 300 000 personer tillgängliga på den svenska arbetsmarknaden – det gäller personer som drabbats av arbetslöshet och personer i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning – som säkerligen är beredda att ta jobb om industrin erbjuder dem jobb. Och de som gått ut i offentliga sektorn – 40 000–50 000 om året – är i stor utsträckning kvinnor som icke hade tagit arbete av den karaktär som här redovisas av Lennart Blom.

Lennart Blom säger att han har svårt att förstå att det finns ett reellt samband mellan det kommunala skattetakets och den kommunala självstyrelsen. Jag påpekade redan i mitt inledningsanförande, att företrädarna för moderaterna antingen inte har förstått det eller också tyckte de att det kunde göra detsamma. Nu har Lennart Blom bekräftat att det var så, att de inte förstod sambandet. Jag tycker det är självklart, Lennart Blom, att man flyttar balanspunkten från den lokala politiska aktiviteten mellan medborgarna och upp till kanslihuset. Det blir en annan kanalisering, så att säga, av medborgarnas önskemål och en annan möjlighet att tillgodose dem.

Anf. 83 LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Jag kan börja med att instämma i vad Hans Gustafsson här sade om att vi har ett gemensamt önskemål om ett förbättrat statistiskt underlag när det gäller att mäta vad som är, när man ser på det närmare, den reella innebörden av den offentliga sektorns omfattning. Det råder inga delade meningar om att transfereringarna finns med där. De spelar emellertid den rollen, att de förhöjer skattetrycket.

Får jag i övrigt inskränka mig till att säga att balanspunkten flyttas ju bara för den händelse det blir tal om att öka den totala omfattningen av den

offentliga sektorn, såvitt jag förstår. Det blir ingen förändring av balanspunkten, om man inser att man inte skall höja kommunalskatten över 30 kr. och håller sig där. I detta fall skiljer sig, tror jag, våra erfarenheter och utgångspunkter. Det framstår inte för kommunalmännen som någon avgörande förändring, om de är tvungna att låta bli att höja skatten, därför att de har fått en lagstiftning på sig eller därför att de av politiska skäl är tvungna att låta bli att höja skatten. Det är samma prioriteringsdiskussion som förestår för dem.

Anf. 84 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! För att återvända till frågan om skattetak, så säger Lennart Blom: Det har bara aktualitet i det fall man skall fortsätta att höja den kommunala ambitionen. Men Lennart Blom vet lika väl som jag att bara den omständigheten att vi bibehåller den nuvarande servicenivån kommer att medföra ett behov av ökade skatteintäkter, därför att den befolkningssammansättning som vi har direkt kräver en ökning av volymen för att man skall kunna upprätthålla vården. Det kan man läsa bl. a. i den proposition som nu behandlas, där det klart redovisas att vi inte kommer undan en sådan utveckling. Och inte någon gång har man ifrån den borgerliga regeringens sida föreslagit en nolltillväxt på den kommunala sektorn. Hela diskussionen har rört sig om huruvida det skall vara 2,5 eller 3,5 % volymökning på den kommunala sektorn.

Det är ett orealistiskt resonemang som Lennart Blom för, att en fortsatt utveckling av vårt samhälle skulle leda till att den välfärd som vi har i dag skall behållas, och blir det fler äldre människor och fler handikappade människor skall denna välfärd fördelas på fler. Det finns inget underlag för den typen av spekulationer, och därför är det kommunala skattetakets oförenligt med den kommunala självstyrelsen.

Anf. 85 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Det tycks gå en våg av undergångsstämningar genom hela västerlandet. I en del fall rör det sig kanske om rent önsketänkande. Av marxister har den senaste recessionen tolkats som ett förebud om kapitalismens efterlängtnade sammanbrott, och för konservativa manar de ekonomiska bakslagen fram de gamla dygderna flit och sparsamhet. Svartsynens apostlar av i dag är inga trista smulgråtar. De är frejdiga och frodiga. Nu skall här sparas. Ingen kommer undan, lyder budskapet.

Problemen i svensk ekonomi är reella. Oljekris och misslyckade avtalsuppgörelser har skapat inflation och kostnadskris för svensk industri. Investeringarna är på tok för låga. Utlandslånen stiger för snabbt. Balansen i utrikeshandeln är alltför negativ.

Så långt är allt ovedersägligt. Men behovet att växla konsumtion mot investeringar, att bryta de offentliga utgifternas ökningstakt tycks för en del leda till en konservativ människosyn och pessimism om människans möjligheter.

På samma sätt som sekelskiftets författare och analytiker reflekterade över

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

historiens förlopp i revolutionära och cykliska skeenden, tycks många i dag uppleva att vi lever i slutet av en gyllene epok och i början av en ny och mörkare. Efter mer än 100 år av obrutna framsteg i Sverige tror nu mer än varannan svensk att människorna år 2000 kommer att vara mindre tillfreds med sina liv än de är i dag. Det visar en undersökning från beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, utförd av en sekreterare i någonting som faktiskt heter Framtidskatastrofutredningen.

För de klassiskt konservativa framstod människan som av naturen ond och svag. I framstegstanken såg man ofta naiva uttryck för tron på människans godhet. Mot detta ställdes en positiv och ofta romantisk, liberal människosyn: Människan var tillvarons herre. Genom de ekonomiska krafter som frigjordes genom industrialismen sattes en samhällsomdaning utan motstycke i gång. Sedan gav Keynes 1920-talskrisens människor analys, lösningar och hopp. Människan var ekonomins herre.

I dag följs den pessimistiska framtidsvyn av den konservativa människosynen. Politiker och vetenskapsmän sägs inte klara av ekonomin. Vi skulle vara bundna till händer och fötter av givna ekonomiska lagar.

Hela denna pessimism är en fara för utvecklingen. Detta ständiga malande om sparande och svångremmar blir en hämsko på förändringar, reformer och uppfinningsrikedom. Vem försöker utarbeta reformer när det ändå inte finns pengar? Vem hittar på en ny produkt när konsumtionen ändå minskar? Vem vill satsa i ett näringsliv med dystra framtidsutsikter?

När alltför många politikers främsta budskap är sparande, åtstramning och framtidspessimism, anammar människor snabbt budskapet. Man stänger sig inne, sparar mer, vill laga i de egna ladorna.

Profetiorna blir då lätt självuppfyllande. Om människor tror att tiderna blir sämre konsumerar de mindre. Konsumeras mindre, produceras mindre. Fler människor blir arbetslösa, och tiderna blir allt sämre. Snabbast drabbas hemmamarknaden: handel, distribution och småföretag.

När den ekonomiska tillväxten minskar, som i dag, exponeras de sociala klyftorna. När rättvisekraven skall tillgodoses ur en given ekonomi måste några stå tillbaka för att andra skall få det bättre. Därför ställer den minskande tillväxtens ekonomi hårda moraliska krav.

Troligen går det inte att få en psykologisk grund för solidaritet med de svagaste, för insatser för de fattiga folken, för generositet mot flyktingar, om inte människor känner att de genom egna arbetsinsatser kan förbättra sin egen situation. Därför krävs – paradoxalt nog – lägre marginalskatter och rimligare beskattning av sparande för att öka tillväxt och solidaritet.

Nu dras svångremmarna åt. Men vänder vi inte pessimismen får pessimisterna rätt. Det räcker inte med spridda uppmaningar om framtidsstro. Den infinner sig sällan på order. Människor i Sverige måste stimuleras att på nytt syssla med framtiden, med nya projekt, med nya produkter. Om investeringar blir mer lönsamma kommer människor att börja syssla med framtidens möjligheter. Om strålkastarna riktas mot samhällets brister börjar allt fler söka lösningar.

Vad som nu krävs är hårdare prioriteringar och prioriteringar som görs

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

under social medvetenhet. Detta ställer betydande krav på kommunerna.

Vi vet att kommunerna under senare hälften av 1970-talet stått för hela nio tiondelar av den offentliga konsumtionsökningen. Ökningstakten har också varit högre än den förra långtidsutredningen förutsatte – och högre än vad som överenskomms mellan staten och kommunförbunden. Beräkningarna i den nya långtidsbudgeten tycks peka på att bara någon enstaka procents ökning för den kommunala sektorn skulle vara acceptabel under de närmaste åren, om vi skall klara att återställa balans i våra utrikesaffärer.

Kostnadsläget gentemot utlandet och näringslivets kapitalförsörjning är våra kanske väsentligaste ekonomiska problem. Men nu måste vi också på allvar börja diskutera hur kommunernas expansion skall kunna dämpas, och den viktiga fråga som vi måste ställa oss då är hur det skall ske i sådana former att kommunerna tar bort mindre angelägna utgifter och lämnar tillräckligt utrymme i sina budgetar för det verkligt angelägna, främst äldrevård och barnomsorg.

Vi har från finansutskottets sida pekat på några viktiga vägar att stimulera kommunerna till åtstramning, samtidigt som den kommunala självstyrelsen inte rubbas.

För det första måste fortsatta överläggningar ske med kommunförbunden om frivilliga begränsningar från kommunerna.

För det andra minskar statens bidrag till kommunerna och därmed deras ekonomiska utrymme.

För det tredje kan självfallet staten via kreditpolitiken minska den kommunala sektorns finansiella ram.

För det fjärde måste vi här i riksdagen undvika att lägga på kommunerna nya, kostnadskrävande uppgifter.

För det femte måste den statliga normgivningen ses över och förenklas för att göra det möjligt för kommunerna att spara.

Den socialdemokratiska oppositionen har i stort sett ingenting att komma med när det gäller kommunal åtstramning. Man har förhoppningar på kommunernas egna åtgärder. Men på samma sätt som regeringen och riksdagen med generella politiska åtgärder försöker styra de ekonomiska ramarna för enskilda konsumenter och företag är det rimligt att man för en motsvarande generell ekonomisk politik gentemot kommunerna.

Den moderata oppositionen – det går väl nästan att tala om en moderat opposition i dessa dagar – väljer skatteregleringar och kommunalt skattetak. Men det är trubbiga instrument, för risken är uppenbar att staten skulle tvingas att återigen gå in med selektiva bidrag eller att staten skulle få ta över uppgifter från kommunerna. Ett påtvingat kommunalt skattestopp skulle öka risken för att kommunerna lastar över bördorna på staten.

Till sist, herr talman, vill jag påpeka att den här åtstramningen för kommunerna – liksom för den offentliga sektorn i övrigt – inte vänder sig mot den moderna konjunkturpolitik som bär Keynes, Ohlins och Wigfors signum. På konservativt håll utnyttjar man den nuvarande ekonomiska krisen till allmänna angrepp på konjunkturpolitiken, på tanken att de ekonomiska lagarna till sist bestäms av människor.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Den moderna konjunkturteorin förutsatte ju – litet förenklat – underbalanserade budgetar i lågkonjunktur och överbalanserade i högkonjunktur. När vi nu går in i en lågkonjunktur med ett budgetunderskott på uppåt 60 miljarder, borde också de socialdemokratiska kraven på stimulanser vara tillgodosedda. Det som hänt sedan 1930-talet är att den mycket stora offentliga sektorn har gjort det svårt att variera budgetsaldot. Budgeten är till stora delar uppbunden i fasta utgifter. Syftet med de nuvarande nedskärningarna är därför delvis att genom att minska den offentliga sektorns andel av ekonomin också öka utrymmet för en aktiv konjunkturpolitik.

Anf. 86 ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Ekonomiminister Gösta Bohman ägnade en stor del av sitt tal till att prata om den offentliga sektorn. Grundtrygghet behöver vi, sade han, men tillväxten har varit för stor. Och så gjorde han några historiska tillbakablickar. 1950 hade vi väl det inte så illa ställt, sade Gösta Bohman tidigare här i dag.

Men, herr talman, det var väl inte direkt så lysande 1950 heller. Hemma hos mig hade vi visserligen redan några år tidigare fått vattentoalett installerad, och det var inte så ofta så kallt på vintern att kallvattenledningen frös. Och visserligen var det så att grannen med fyra tonåringar och båda föräldrarna bodde i ett rum och kök, men man hade ju också plats för hunden, så för trångt var det ju inte. Och även de utslagna tog man hand om 1950. De som vräktes ifrån privatvårdarna fick bo i stans kåkar. De fick tak över huvudet och låg hyra. Att sedan ett par flickor som jag kände och deras ensamstående mamma inte fick elektriskt lyse i trappuppgången kunde man kanske inte göra så mycket åt, inte ens mitt i den kungliga huvudstaden.

Det var inte så illa ställt 1950, sade Gösta Bohman. Men välfärden hade väldigt många brister. Och kvinnorna fick slita hårt.

Det var de som skötte tvätten i den omoderna tvättstugan med kallvattenkranen. Det var de som slet med städningen. De höll sina ungar hela och rena och en del av dem lyckades t. o. m. genom städjobb och annat skrapa ihop så mycket pengar att ungarna kunde sättas i skola.

Det finns väldigt många kvinnor som sliter hårt i dagens samhälle också, men ändå skulle jag vilja påstå att utbyggnaden av den offentliga sektorn har betytt oerhört mycket för att lätta kvinnornas arbetsbörda.

Jag vill, herr talman, påstå att den politik som regeringen nu är i färd med att skapa, är ett hot emot jämställdheten mellan kvinnor och män. Den är ett hot emot mycket av det som vi har byggt upp i det här landet under de senaste 15-20 åren.

Jämställdhet mellan kvinnor och män och den offentliga sektorn handlar om många små och praktiska saker. Det handlar om barnomsorg, skolfrukost, vuxenutbildning för kvinnor som aldrig fick en chans när de var unga. Men det kanske allvarligaste hotet mot jämställdheten är, tror jag, ändå situationen på arbetsmarknaden.

I begynnelseskedet av en lågkonjunktur står vi nu mycket långt ifrån arbete åt alla. 92 000 människor är öppet arbetslösa. Det är 14 000 fler än vid

den här tiden förra året. 95 000 människor är partiellt arbetslösa. Det är 16 000 fler än i oktober 1979. Både när det gäller de arbetslösa och de partiellt arbetslösa är kvinnorna i majoritet.

Det är inte bara vi socialdemokrater som är oroade över situationen på arbetsmarknaden. För inte så länge sen höll TCO en presskonferens om arbetsmarknadsfrågor. Det var tre saker som man då ägnade särskild uppmärksamhet.

Först och främst var det den internationella konjunkturen och den svenska regeringens kursändring i förhållande till svenska regeringars tidigare politik.

TCO tvingades vid denna presskonferens konstatera att Sverige inte längre var berett att gå sin egen väg. I stället är Sveriges regering beredd att låta de internationella konjunktursvängningarna slå igenom i ökad arbetslöshet i det här landet också, liksom andra länder ute i Västeuropa har låtit det ske.

Den andra punkten man tog upp på den här presskonferensen – och det gjorde man med stor oro – var det politiska motståndet mot den offentliga sektorn. I tidigare lågkonjunkturer har ökningen av sysselsättning inom stat, kommun och landsting kunnat hålla nere den öppna arbetslösheten. Jag tror inte att vi riktigt inser hur stor förändringen kommer att bli när vi inte längre har den ökningen att lita till. TCO konstaterade på presskonferensen att det ser ut som om den här räddningsplankan inte längre kommer att finnas för de arbetslösa.

Den tredje punkt som man från TCO-håll tog upp på konferensen var den teknologiska utvecklingen. Man konstaterade att tjänstemännen under 1980-talet i väldigt stor utsträckning kommer att hamna i blickpunkten när det gäller rationaliseringar. Kontors-, handels- och bankanställda blir förmodligen de som drabbas hårdast.

Den sammanfattande kommentar som man från tjänstemannaorganisationen TCO gjorde vid denna presskonferens var att det är kvinnorna som ligger sämst till i prognoserna för 1980-talet. Det är deras jobb som kommer att rationaliseras bort. Det är de som har den svagaste ställningen på arbetsmarknaden.

Det talas mycket om att de arbetslösa inte vill ha jobb, men visst vill de arbetslösa ha jobb. Stig Carlsson på arbetsförmedlingen i Växjö tröttnade på att höra det här gnället om att arbetslösa inte ville ha jobb och gjorde en undersökning på arbetsförmedlingen där. Den finns redovisad i det senaste numret av tidningen Arbetsmarknaden.

Växjö är en kommun på drygt 60 000 personer. Arbetslösheten, som inte är särskilt hög i jämförelse med andra kommuner, har legat på ungefär 700 personer. Kvinnorna är i majoritet. 145 ungdomar var arbetslösa i september, drygt 100 av dem var flickor. Verkstadsindustrin dominerar i Växjö, men där finns också en stor förvaltning – det är ju en gammal skolstad. Under september månad fanns vid arbetsförmedlingen anmälda 138 lediga platser. 400 kvinnor var arbetslösa. Till de 138 lediga platserna var det 940 sökande, 7 på varje plats. Bara 15 % av dem som sökte jobb kunde få det. Det här är alltså en kommun som inte alls hör till de hårdast drabbade. Men

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

visst ville kvinnorna som var arbetslösa ha jobb.

Men, säger en del, kvinnornas arbetslöshet skulle i stor utsträckning kunna klaras av om de bara ville söka sig till industrin, för där behöver man folk och där söker man fortfarande folk.

Det här temat har varit uppe flera gånger i debatten i dag. Budskapet från regeringspartierna är att den offentliga sektorn slukar folket för industrin. Man säger att vi hade kunnat tjäna miljarder under den förra högkonjunkturen, om bara industrin hade fått den arbetskraft som i stället nyanställdes inom den offentliga sektorn. Men man glömmer då att en stor del och en ökande del av de lediga platser som industrin har anmält till arbetsförmedlingarna gäller yrkesutbildat folk. Och alla vet att en mycket liten del av de kvinnor som i dag finns inom den offentliga sektorn och som söker sig dit har den yrkesutbildning som industrin efterfrågar.

Jag vill fråga: Var finns resurserna för och var finns viljan till att satsa på ett sådant utbildningsprogram som skulle kunna förändra detta läge? Det finns en samarbetskommitté i Stockholms län som heter Samarbetskommittén mot nedskärningen av AMU-utbildningen. Några representanter för den kommittén uppvaktade i dag arbetsmarknadsutskottet. De kunde redovisa att t. o. m. yrkesutbildningar håller man nu på att skära ned. De kunde redovisa att sparsamhetsivern har drivits så långt att man inte får de maskiner som man behöver ens för utbildning inom sådana yrken som verktygsmakare. Utbildningen blir på grund av sparsamheten halvfärdig. Det är ingenting som gynnar industrins efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft. Men var finns i dag den politiska viljan att göra någonting åt detta? Och var finns den politiska viljan och viljan hos industrin att anställa kvinnor?

Gösta Bohman rekommenderade tidigare oss socialdemokrater att ta kontakt med politiker ute i världen, bl. a. med våra tyska partivänner. Jag har haft tillfälle att göra det åtskilliga gånger. Jag var i Vär-tyskland för ungefär en månad sedan, och då pratade vi om dessa flaskhalsproblem i industrin. En av tyskarna sade: Ja, tysk industri vill bara anställa dem som kan kvalificera sig för OS. Jag tror att man skulle kunna fälla samma omdöme om den svenska industrin. Kvinnorna är inte särskilt eftertraktad arbetskraft för stora delar av industrin.

Många människor frågar i dag hur länge dessa lediga platser finns inom industrin. Varslen om nedläggning duggar ju tätt i det svenska samhället, och på många orter och i många brukssamhällen är nog oron stor hos både män och kvinnor för om det över huvud taget kommer att finnas kvar någon industri.

Herr talman! Jämställdheten sitter nog egentligen inte särskilt djupt i det svenska samhället. Visserligen har vi kommit en bra bit på väg sedan 1930-talet, då man t. o. m. i offentliga utredningar kunde ifrågasätta de gifta kvinnornas rätt till förvärvsarbete. Men jag tror att vi alla vet att det finns många enskilda människor i detta samhälle som ändå anser att det, när det kärvar på arbetsmarknaden, är kvinnorna som skall träda tillbaka.

Då glömmer man att det för jämställdheten kanske allra viktigaste är just jämlikheten på arbetsmarknaden. Då glömmer man att många kvinnor har

precis lika stor försörjningsbörda som männen. Och då glömmar man att väldigt många i detta samhälle fäster mycket stor vikt vid rätten till arbete – den anses som en del av vad som är självklart, av vad som stärker självkänslan och är nödvändigt för att man inte skall känna sig åsidosatt. Rätten till arbete måste också gälla kvinnorna.

En del av den arbetslöshet som i dag drabbar kvinnorna är ganska svåråtkomlig, mer svåråtkomlig än männens. Nästan alla män är ju heltidsanställda, medan nära 1 miljon kvinnor jobbar på deltid. Och det är inte ovanligt att man löser sysselsättningsproblemen inom såväl detaljhandeln som kommunerna och landstingen med att minska arbetstiden för de redan deltidsarbetande. Det är utåt sett ingen dramatisk förändring som då inträffar. Men för de enskilda kvinnor som drabbas kan det betyda att hela inkomsttryggheten försvinner, att de sociala förmånerna tas bort.

Antalet deltidsanställda som vill ha mer arbete men som inte får det av arbetsmarknadsskäl är i dag 95 000. Vi har aldrig någonsin under oktober månad haft en sådan hög siffra. Flertalet av dessa deltidsanställda är kvinnor. Den arbetslösheten talar vi ganska sällan om, men även den fordrar naturligtvis vår uppmärksamhet.

Regeringens politik bäddar för arbetslöshet. För första gången sedan 1930-talet går en svensk regering med öppna ögon in i en arbetslöshetspolitik, som i mycket stor utsträckning kommer att drabba kvinnorna. Jag vet att det finns oerhört många kvinnor inom de borgerliga partierna som är djupt oroliga över denna utveckling. De borde höja sina röster och kräva en annan ekonomisk politik än den som regeringen står för. Skulle de förena sig med oss i det kravet, skulle det också finnas förutsättningar för det som Olle Wästberg nyss talade om – en optimism i det svenska samhället.

I detta anförande instämde Anita Johansson, Ingrid Andersson, Anita Persson, Catarina Rönnung, Ulla Johansson, Birger Rosqvist, Erik Johansson, Maja Ohlin, Inga-Britt Johansson, Lisa Mattson, Karl-Erik Svartberg, Birgitta Johansson, Lahja Exner, Rune Carlstein, Kerstin Andersson i Kumla, Kjell-Olof Feldt, Gudrun Sundström, Ing-Marie Hansson, Marianne Stålberg, Nils-Olof Grönhagen, Kerstin Nilsson, Frida Berglund, Roland Sundgren, Christer Nilsson, Maj-Lis Landberg, Torsten Karlsson, Sture Thun, Lennart Andersson, Ivar Nordberg, Lilly Bergander, Hans Alsén och Ingegerd Elm (alla s).

Anf. 87 CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Efter drygt fyra år av borgerligt styre befinner sig svensk bostadsförsörjning i en djup kris. De olika borgerliga regeringarna har under de gångna fyra åren intagit en passiv hållning till problemen på bostadsmarknaden och därigenom medvetet låtit krisen drabba allt fler människor.

Bostadsbyggandet sjunker samtidigt som tiotusentals människor står utan bostad. Den nya bostadsbristen drabbar i första hand betalningssvaga grupper. För de kapitalstarka däremot ökar valfriheten, eftersom rätten till en god bostad numera är en fråga om tillgång till kapital. Det låga

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

bostadsbyggandet innebär också att kapaciteten i vår ekonomi inte har utnyttjats. Följden har blivit att folkhushållet, t. ex. 1977 och 1978, har förlorat miljarder och att statsfinanserna försämrats.

Målet är inte längre att föra en socialt inriktad bostadspolitik. Regeringen Fälldin tycks acceptera bostadsköer och ett rekordlågt bostadsbyggande. Så sent som i 1976 års valrörelse sade Ola Ullsten att man inte behövde ta moderaternas marknadsinriktade bostadspolitik på allvar. Några år senare har folkpartiet och centern övergivit sina bostadssociala målsättningar, och en anpassning har skett till moderaternas krav att bostaden skall vara en handelsvara.

Herr talman! Socialdemokraterna ser bostaden som en social rättighet. Vi kan aldrig acceptera en utveckling bort från de bostadssociala målen. Vi beklagar därför att den enighet som länge rått mellan socialdemokraterna och mittenpartierna om den sociala bostadspolitiken nu gått förlorad.

Prognoserna pekar mot ett fortsatt ras i bostadsbyggandet. Av de 48 000 lägenheter som kommer att byggas i år är det bara 15 000 lägenheter som byggs i flerfamiljshus. I många län kommer byggandet av lägenheter i flerfamiljshus inte ens att nå upp till hälften av vad som planerades för ett år sedan. Det byggs nu så få lägenheter i flerbostadshus att man måste gå tillbaka till krisen under 1930-talet för att hitta något liknande.

Bostadsministern har alltså ännu en gång misslyckats med att klara regeringens målsättning, där man i början av året talade om en ram på 60 000 påbörjade lägenheter. Under mer än fyra år av borgerligt styre har det sammanlagt byggts färre lägenheter i flerfamiljshus än som byggdes under ett enda av de tio år som det socialdemokratiska miljonprogrammet omfattade.

I förhållande till de borgerliga regeringarnas deklarerade mål har vi under tiden 1977–1980 erhållit ett underskott på 27 000 lägenheter och i förhållande till bostadsstyrelsens behovsanalys 47 000 lägenheter.

I en situation när tusentals människor står i bostadskö och 124 kommuner i landet – en ökning med 16 kommuner sedan förra året – redovisar ett underskott på bostäder, låter regeringen bostadsbyggandet sjunka. Detta är siffror som Riksbyggen nyligen publicerat. Och de här bristproblemen kommer att förvärras under 1980-talet, när 1960-talets stora ungdomskullar kommer ut på bostadsmarknaden.

De vackra orden i 1979 års regeringsdeklaration är redan glömda. Där talar man om att bostadsbyggandet behöver öka och att de svaga grupperna på bostadsmarknaden behöver en starkare ställning.

Det låga bostadsbyggandet och de ständigt stigande hyrorna är en följd av att byggnadskostnaderna har ökat snabbt sedan slutet av 1976. Byggnadskostnaderna har ökat med 64 % sedan 1977. Här har vi också en orsak till att vi, trots bostadsbristen, står med tomma lägenheter i delar av landet. Vanliga människor har inte råd att efterfråga nyproducerade lägenheter. Fram till 1976 ökade lönerna snabbare än hyrorna. Därefter har utvecklingen varit den motsatta.

Regeringens inflationspolitik har naturligtvis bidragit till den negativa

utvecklingen på hyres- och bostadsmarknaden.

Läget förvärras av att den borgerliga regeringen har fört en medveten politik i syfte att urholka bostadsbidragen. Under de senaste åren har nära 200 000 hushåll, varav 174 000 barnfamiljer, mist rätten till bostadsbidrag. Med regeringens politik kommer den utvecklingen tyvärr att fortsätta.

Man kan alltså konstatera att det byggs för få bostäder och att det som byggs inte riktar sig till de människor som står utan bostad.

Det sjunkande bostadsbyggandet har medfört en successiv nedrustning av produktionsapparaten. Kapaciteten inom byggmaterialindustrin har minskat. Yrkesarbetare har lämnat branschen, och på mindre orter försvinner byggföretag. Bryts inte denna negativa utveckling kommer det inte att vara möjligt att snabbt öka bostadsbyggandet den dag vi får en regering med bostadssociala ambitioner.

Herr talman! När man går mot sämre tider är det en klok politik att öka bostadsbyggandet. Då lindrar vi bostadsbristen samtidigt som vi förbättrar sysselsättningsläget. Bostadsbyggandet är en motor i svensk ekonomi. Det beror på att virke, cement och de flesta andra komponenter som behövs för att bygga och inreda hus är tillverkade i Sverige. Ökar vi bostadsbyggandet blir det flera arbetstillfällen både på byggen och i industrin. Bostadsproduktion är både arbetskraftsintensiv och importsnål. Att stimulera ekonomin genom ett ökat bostadsbyggande påverkar inte nämnvärt bytesbalansen.

10 000 nya lägenheter ger 15 000 jobb i industrin. Men regeringen Fälldin vägrar att sätta in bostadspolitiken i dess näringspolitiska sammanhang. I sparplanen räknar ekonomiministern med – och han får stöd av finansutskottets borgerliga majoritet – att bostadsinvesteringarna skall sjunka med 4 % 1980 och med nära 2 % 1981. Regeringen Fälldin planerar alltså inte att öka bostadsbyggandet, trots växande bostadsbehov och försämrade konjunkturer. Och det är en utveckling som en av regeringens företrädare i dagens debatt har applåderat.

Herr talman! För socialdemokratin är det ett övergripande mål att hela folket skall sättas i arbete. Vi skall arbeta oss ur den ekonomiska krisen. Ett viktigt led i denna politik är att öka bostadsbyggandet.

För att omedelbart öka bostadsbyggandet föreslår socialdemokraterna följande:

Produktionskostnaderna skall tillfälligt minskas för de lägenheter i flerfamiljshus som påbörjas från den 1 december 1980 och hela 1981. Detta skall ske genom att byggmomsen slopas.

Den garanterade bostadsräntan vid hyres- och bostadsrätt skall sänkas med 0,4 procentenheter till 3 %.

En tvåårig uthyrningsgaranti skall införas enligt samma regler som nu gäller för hyresförlustlån. Detta görs för att ingen byggherre skall bli stående med outhyrda, nyproducerade lägenheter.

Kostnadskontrollen skall skärpas. Detta är nödvändigt om man vill vara säker på att de lägre produktionskostnaderna kommer hyresgästerna till del och inte hamnar i byggherrarnas fickor.

Herr talman! I den socialdemokratiska reservation som fogats till

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

finansutskottets betänkande nr 1980/81:10 har vi redovisat en politik som dämpar kostnadsutvecklingen, ökar bostadsbyggandet och skapar fler arbetstillfällen. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Anf. 88 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Våren 1979 skrev centern i sin regionalpolitiska motion: "— en viktig regionalpolitisk uppgift under 1980-talet blir att tillförsäkra glesbygdsbefolkningen tillfredsställande arbetsmöjligheter och service. Det krävs nu verkliga kraftåtgärder för att inte glesbygden skall glesas ut ännu mer."

Förgäves har jag letat efter några kraftåtgärder i regeringens besparingsplan. Jag kan inte hitta några åtgärder alls, som skulle kunna förbättra människors villkor i glesbygden. Tvärtom, förslag efter förslag urholkar stödet till glesbygden, förslag efter förslag försämrar människors villkor i de redan så svaga regionerna.

Men detta hindrar inte regeringen att presentera sparplanen som "klart inriktad på att skydda de svaga grupperna och att den har en klar social profil". Nej, orden spar man inte på, inte heller på löften, som sedan utan några större svårigheter överges i handling, löften, givna av en regering som för första gången i modern tid överger målet om den fulla sysselsättningen och ger sig in i en arbetslöshetsskapande politik, en arbetslöshet som enligt konjunkturinstitutets beräkningar troligen kommer att uppgå till 3,5 % nästa år. Detta kommer knappast att leda till någon regional utjämning. Ökad arbetslöshet kommer tvärtom att ställa landsändar mot landsändar och grupper mot grupper.

En ansvarsfull regionalpolitik skall syfta till att skapa balans mellan olika regioner i landet när det gäller förhållandet mellan antalet varaktiga arbetsplatser och antalet arbets sökande. En regionalpolitik som tar till vara arbetskraftsresurserna där de finns besparar statskassan mycket. Priset per varaktigt arbetstillfälle torde vara många gånger lägre än kostnaderna för att år efter år tillfälligt lösa problemen på annat sätt.

Besparingsplanens förslag präglas av defensiva åtgärder med kort perspektiv, som knappast minskar konflikten mellan målet för den ekonomiska politiken och regionalpolitiken. De är generella till sin natur, bygger inte på bedömningar och glesbygdens särskilt utsatta situation. Detta kan på sikt få allvarliga konsekvenser. Ett långvarigt uppbyggnadsarbete inom regionalpolitiken hotar att raderas med långtgående samhällsekonomiska konsekvenser. De stora insatser som ännu återstår och som är möjliga att genomföra kan inte förverkligas.

En sådan politik stämmer illa med utfästelsen i 1979 års regeringsdeklaration där det står: "— den framgångsrika sysselsättningspolitik som bedrivits under senaste åren skall fullföljas. Att skapa regional balans och sysselsättningsmöjligheter i alla delar av landet är ett betydelsefullt fördelningspolitiskt mål."

Herr talman! Låt mig ta några exempel på hur hårt regeringens olika sparförslag slår mot människorna i glesbygden.

Vi vet att glesbygden har proportionellt sett fler äldre människor och fler förtidspensionerade än andra delar av landet. Dessa människor har i allmänhet dålig köpkraft och svag skatteförmåga. De ändrade reglerna för beräkning av basbeloppet, som urholkar värdesäkringarna av folkpensionerna, ATP, yrkesskadeförsäkringarna och förtidspensionerna, kommer att ytterligare försämra villkoren för dessa människor. Förtidspensioneringen är redan dubbelt så stor i mitt eget län, Jämtlands län, som riksgenomsnittet och kommer bara att öka, medan beloppen minskar. De svaga kommunernas ekonomi försämras ytterligare genom förslaget om de minskade statsbidragen. Det leder till att kommunernas service försämras och redan undersysselsatta grupper förlorar möjligheten till ett arbete.

Vart tog de kraftfulla åtgärderna vägen som centern så värtaligt beskrev och tyckte var så nödvändiga i sin motion? Menade de kanske de medel för beredskapsarbeten som kraftigt har skurits ned under senare år? Eller måhända den 40-procentiga nedskärning av arbetsmarknadsutbildningen som drabbade Jämtlands län nu i vintras?

Både beredskapsarbetena – särskilt de som går till byggnads- och anläggningssektorn – och arbetsmarknadsutbildningen har haft stor betydelse för de nordligaste länen. All nedskärning känns därför extra mycket inom dessa områden.

Andra exempel på besparingar som slår särskilt hårt i glesbygden är de förslag som regeringen lägger fram inom utbildningsområdet. Jag tänker på förslaget om att höja basresursmedeltalet på mellanstadiet i resp. län. Avsikten är därmed att öka klasstorleken på mellanstadiet. Det finns stor risk att detta kommer att gå ut över glesbygdsskolor, eftersom det är de som väsentligen drar ned medeltalsberäkningarna inom ett län. Genom att lägga ned glesbygdsskolor kan man mycket snabbt höja basresursmedeltalen.

Om regeringens mål är att behålla glesbygdsskolorna återstår att öka klassmedeltalet i länen. I län med många små skolor, som t. ex. Jämtlands län, kan effekten då bli att klassmedeltalet i tätorterna får höjas kraftigt för att man skall nå den ekonomiska effekt som regeringen avser med sitt förslag. Det går inte att utesluta att höjningen på mellanstadiet kan leda till att medeltalet där blir t. o. m. högre än på högstadiet i tätorterna.

Hur stämmer dessa förslag med värnet om de svaga i samhället? Hur stämmer det med talet om kraftfulla åtgärder för att rädda glesbygden?

Skogen är av stor betydelse inom skogslänen i norr. Det har talats väl om tillvaratagande av skogsresurser, vidareförädling m. m., men också inom skogen får regeringens propositionen negativa effekter. Där föreslås t. ex. indragning av bidraget till skogsodlingsåtgärder på nedlagd jordbruksmark. Summan är måhända liten, men de reella behoven för skogsvårdande åtgärder överstiger vida vad den totala bidragsramen tillgodoser. Det kan dessutom ifrågasättas om den tilltänkta åtgärden främjar syftena med besparingar i statsverksamheten. I själva verket kommer det i stället att på sikt ge svåra produktionsförluster. Men vad bryr sig regeringen om de långsiktiga verkningarna när man i dag kan spara 4,5 milj. kr.?

De snart utnötta orden "offensiv näringspolitik" och "aktiv regionalpoli-

Besparingar i statsverksamheten, m. m.: (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

tik", som tillsammans skulle rädda Norrland, blev i stället till avisering om minskat stöd till de regionala utvecklingsfonderna. Höjda skatter på olja, bensin och el, som enligt regeringsdeklarationen skulle kompenseras så att de som bor i glesbygden inte får en i förhållande till andra försämrad situation, blev till kraftigt fördyrade transportkostnader för den enskilde. För hur långt räcker 120 kr./år för dem som har ett pendlingsavstånd på ca 8 mil per dag?

Förslaget om indragna färjor går ut över de fattiga glesbygdsborna, sade en av de borgerliga representanterna här i riksdagen i tisdags. Det är sant! I Jämtland skulle många människor få betydligt längre arbetsresor om färjorna dras in. Det finns en cynism i regeringens agerande. Det är nästan så man frestas tro att inställningen är den att de glest bebyggda områdena i landet kan behandlas hur som helst. Eller kan insikterna vara så dåliga att man inte förstår förslagets konsekvenser?

Man sparar också in på väganslagen, trots att de betyder mycket både ur sysselsättningssynpunkt och som livsåder för näringslivet.

Ja, detta var ett axplock ur besparingspropositionens förslag, för att visa hur regeringen verkligen behandlar de svagaste i samhället, hur man sviker sina löften och hur centerns kraftfulla åtgärder blir till intet, när den får del av regeringsmakten.

Jag är medveten om den kris landet befinner sig i. Jag är på det klara med att vi måste spara. Men det skall inte vara ett sparande som ökar klyftorna utan ett sparande som fördelar bördorna rättvist mellan olika delar av landet och olika grupper av människor.

Herr talman! Jag känner en djup oro för min landsända, för människorna i glesbygden och för hur fort en regering kan rasera redan uppnådda mål och omöjliggöra fortsatta framgångar.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen vid finansutskottets betänkande nr 10.

I detta anförande instämde Nils-Olof Gustafsson (s).

Anf. 89 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Första hälften av 1970-talet innebar stora framgångar för jämställdheten mellan kvinnor och män. Hundratusentals kvinnor strömmade ut på arbetsmarknaden. Barnomsorgen byggdes ut och förbättrades. Särbeskattning genomfördes. Föräldraförsäkringen infördes och anpassades till ett familjemönster, där båda vuxna svarade för sin egen försörjning genom förvärsarbete. Genom satsningar på vuxenutbildning, på arbetsmarknadsutbildning och på studieförbundens verksamhet underlättades utträdet på arbetsmarknaden. Utbildning, tillsammans med försök med kvinnor på typiskt manliga arbetsplatser blev viktiga instrument i strävan att bryta det könsbundna mönstret på arbetsmarknaden och göra kvinnors arbetskraft tillgänglig för ett bredare yrkesval.

Rätten till arbete och därmed till egen försörjning är absolut grundläggande i strävandena för jämställdhet mellan kvinnor och män. Den

socialdemokratiska sysselsättningspolitiken med målet "allas rätt till arbete" kan endast förverkligas i ett samhälle där ekonomin är i balans. Alltsedan maktskiftet 1976 har vi varnat för en politik som skapar stora obalanser. Allteftersom de borgerliga regeringsåren gått har dock regeringen låtit balansproblemen öka i form av vidgade inkomst- och förmögenhetsklyftor, kraftiga prisstegringar, lågt kapacitetsutnyttjande samt stora och långvariga underskott i utrikesaffärerna. Det har nu gått så långt, att man nu i vårt land, för första gången sedan vi senast hade borgerliga regeringar – i början på 1930-talet – nu upphör att driva en överbyggningsspolitik för att värna den fulla sysselsättningen. Regeringen väljer med öppna ögon en arbetslöshetskapande politik. Denna ökade arbetslöshet tillsammans med nedskärningarna av den offentliga sektorn drabbar hårdast ungdomen och kvinnorna. Den politik som främst haft till mål att minska kostnaderna och förbättra företagets vinstsituation är det största hotet mot ett konkret jämställdhetsarbete. Maktlösheten och beroendet kommer nu att öka hos tiotusentals kvinnor i vårt land.

Det har sagts många vackra ord under de borgerliga regeringsåren om jämställdhet. Vackra ord och yviga till intet förpliktigande deklarationer är minsann inget som de borgerliga regeringsledamöterna spar på. Det skulle dock vara en sparsamhet, som verkligen vore att rekommendera, eftersom det är så långt mellan ord och handling.

I regeringsdeklarationen som den andra Fälldinregeringen lämnade hösten 1979 står det: "Jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig utgångspunkt för regeringens politik." Detta mål har man försökt utveckla i en regeringsskrivelse om riktlinjer för det fortsatta jämställdhetsarbetet, som skall diskuteras om några veckor här i riksdagen. Där finns några fina idéer på område efter område om hur jämställdheten skall förverkligas i den praktiska politiken. Men inte något enda konkret förslag – enbart riktlinjer. Man använder i denna skrivelse ungefär samma målformuleringar som vi socialdemokrater använder oss av, men bakom orden genomför man en politik som går stick i stäv mot dessa. I besparingsplanen får vi de konkreta förslagen, och de säger något annat än de vackra deklarationerna i jämställdhetsskrivelsen.

Låt mig ta några exempel:

I jämställdhetsskrivelsen säger det ansvariga statsrådet: "Den viktigaste förutsättningen för jämställdhet är ekonomisk självständighet byggd på egen förvärvsinsats." Men i besparingsplanen konstaterar regeringen öppet att de riktlinjer för politiken som man förordar endast kan reducera omfattningen av "den arbetslöshet som inte kan undvikas". Redan i dag är två tredjedelar av de arbetslösa kvinnor. Nu kommer tiotusentals kvinnor ytterligare att bli arbetslösa. Hur stämmer det med att den viktigaste förutsättningen för jämställdhet är ekonomisk självständighet, byggd på egen förvärvsinsats? Orden pekar i *en* riktning – handlingen i rakt motsatt.

I besparingsplanen talar regeringen om arbetskraftsbehovet i den konkurrensutsatta industrin i dag och i framtiden. Där står det bl. a.:

"Det behövs mer än 100 000 nya jobb inom den utlandskonkurrerande

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

sektorn i svenskt näringsliv för att den skall bli stor nog att betala vår import. En svårighet ligger i att alltför få idag vill ta arbete i industrin. En viktig uppgift är därför att genom förbättrad yrkesutbildning, underlättad övergång mellan skola och arbetsliv, breddning av kvinnornas arbetsmarknad, förstärkta ekonomiska incitament och – sist men inte minst – attitydförändringar öka intresset för industriarbete.”

Javisst! Det kan vi ställa oss bakom när det gäller målen men inte när det gäller de åtgärder som föreslås i besparingsplanen och åtgärderna som regeringen hittills har vidtagit. De leder till något helt annat. Man föreslår kraftiga nedskärningar på just sådant som underlättar för kvinnorna på arbetsmarknaden: studiestödet, studiecirkelbidragen, arbetsmarknadsutbildningen, liksom minskade statsbidrag till kommunerna, som i många kommuner kommer att innebära minskad barnomsorg – för att inte tala om de attityder till kvinnors förvärvsarbete som ledande regeringsledamöter intar genom ett ifrågasättande av föräldraförsäkringen, pappaledigheten och den överdrivna kritiken mot daghemmen.

Vid en uppföljningskonferens med svenska deltagare från kvinnokonferensen i Köpenhamn riktades mycket stark kritik mot just den kraftiga nedskärningen av bidragen till studiecirkelarna. Där sades att studiecirkeln är för många kvinnor det första steget ut i arbetslivet och till deltagande i fackligt och politiskt beslutsfattande. Där bygger många kvinnor upp det självförtroende de så väl kan behöva. Dessa kvinnor ansåg att ett av de största sveken mot kvinnornas strävan till ökad jämställdhet inom arbetslivet och politiken var att begränsa studieförbundens verksamhet.

Den borgerliga politik som kommer till uttryck i besparingsplanen och som präglar den nuvarande ekonomiska politiken är ett allvarligt hot mot jämställdheten. Den håller på att radera hittills uppnådda resultat och leder till ett samhälle där kvinnorna åter får överta samhällets omvårdnad – och göra det oavlönade. Det leder till att männens försörjningsbördan ökar och deras möjligheter att ta ansvar för hem och barn minskar. Regeringens politik leder med andra ord till ökade skillnader i kvinnors och mäns livsvillkor i stället för till ökad jämställdhet.

Herr talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i finansutskottets betänkande nr 10.

Anf. 90 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! I det ekonomiska livet hänger allt samman. Det kan man säga är den ekonomiska vetenskapens första och mest grundläggande lag. Även om jag kommer upp sist i den här debatten – jag förmodar att den borgerliga debattlusten vid det här laget är i avtagande eller kanske t. o. m. obefintlig – så låt mig då som en avrundning ta ett litet större grepp och ge en litet mer allmän bedömning av vårt ekonomiska läge och regeringens ekonomiska politik.

Vi lever i dag både över och under våra tillgångar. Att vi lever över våra tillgångar är väl känt. Det bevisas i första hand av de stora underskotten i våra utlandsaffärer. Det är ju egentligen därför som vi har dagens ekonomiska

debatt. Men samtidigt lever vi under våra tillgångar i den meningen att vi inte utnyttjar våra resurser, arbete och kapital, till fullo. Och ju längre hösten och vintern lider, desto mer kommer vi att leva under våra tillgångar, därför att desto större kommer arbetslösheten att bli.

Den svenska sjukan grundlades under åren 1977 och 1978. Det var de verkliga förlorade åren i svensk ekonomi. Det var de åren man drev den svåra åtstramningspolitiken.

Nu vill man alltså dra den veven ytterligare några varv.

Jag skall börja med att ta upp en fråga som vissa talare redan varit inne på men som verkligen tål att granskas och kommenteras, nämligen förslaget till omräkning av basbelopp. Här kan man säga att regeringen verkligen inte har huttlut. Här har man lagt fram ett förslag som med nödvändighet kommer att leda till att ATP-pensionerna inte bara urholkas, nej, att de på lång sikt – att de asymptotiskt, för att uttrycka sig matematiskt – måste närma sig noll.

Mot den bakgrunden kan man verkligen fråga sig: Har regeringen förstått innebörden av sitt eget förslag? I motiveringen för sitt förslag säger regeringen att försämringar av relationen mellan exportpriser och importpriser – det som brukar kallas bytesrelation eller på fint språk terms of trade – inte skall föranleda någon uppräknings av konsumentprisindex. Men som förslaget är konstruerat innebär det dock ingalunda att konsumentprisindex inte påverkas för det fall att bytesrelationen skulle vara konstant. Tvärtom: det ligger i regeringens förslag en inbyggd skevhet, som gör att konsumentprisindex i framtiden kommer att systematiskt underskattas. Även om energipriserna i framtiden inte stiger mer än andra priser så kommer basbeloppet att systematiskt urholkas.

Låt oss göra antagandet att priserna under kommande år stiger likformigt, dvs. att alla priser stiger med 10 %. Men regeringen antar att priserna på just energi aldrig mer skall förändras, och eftersom energikonsumtionen svarar för ungefär 10 % av all konsumtion, så underskattas därför de totala prisstegringarna med ungefär 10 % om året, dvs. i stället för att basbeloppet skulle stiga i takt med inflationen eller med 10 %, kommer det bara att stiga med 9 %, eftersom prisförändringarna på energi definitionsmässigt satts lika med 0. Det innebär att efter ett decennium så har pensionerna urholkats med 10 %, även om energipriserna inte har stigit mer än andra priser. Kommer energipriserna i framtiden att stiga ungefär som de har gjort under senare år, då urholkas basbelopp och pensioner ännu snabbare. Fortsätter energiprisökningarna i framtiden i ungefär den takt som vi varit vana vid under senare år, då kommer en pension på i dag 4 000 kr. i månaden om tio år att vara värd bara 3 000 kr. i månaden. Och i takt med att åren går kommer urholkningen av pensionerna att fortsätta.

Förslaget innebär alltså att ATP-pensionerna med nödvändighet kommer att minska i framtiden. Det brukar ibland talas om Montezumas hämnd – en, som vi känner till, föga behaglig åkomma. Om något är det nya förslaget om beräkningsgrunderna för basbeloppet Thorbjörn Fälldins och det gamla bondeförbundets hämnd på Sveriges löntagare. Mina första politiska lärospån gjorde jag som student i slutet av 1950-talet, då jag hjälpte till att

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

agitera för dåvarande linje 1 i ATP-striden mot linje 2, dvs. bondeförbunds-
linjen. Föga anade jag då att centern, stödd av högern och liberalerna, mer än
20 år senare skulle försöka vinna pensionsstriden på nytt genom att lansera
ett system som på lång sikt kommer att göra ATP-pensionerna värdelösa.

Men förslaget om ändrade basbelopp kommer att få konsekvenser långt
utanför socialförsäkringen. ATP:s teknik för värdesäkring används ju i ett
mycket stort antal sammanhang. Varför skall t. ex. underhållsbidrag till barn
systematiskt urholkas i framtiden? Varför skall den del av boet som en
efterlevande hustru är garanterad att behålla om hennes man dör, begränsas
av kommande prisstegringar på olja och el? Varför skall försäkringsavtal
systematiskt urholkas just därför att regeringen vill komma åt ATP-
pensionärerna?

Frågor som dessa går det helt enkelt inte att få ett rimligt svar på. En från
början felaktig konstruktion, det från grunden fel tänkta, går aldrig att
försvara och förklara.

Vill man sätta in förslaget om ändrade beräkningsgrunder för basbelopp i
ett större samhällsekonomiskt sammanhang, kan man säga att det är ett
ovanligt klumpigt sätt att driva åtstramningspolitik på. Om man vill lugga
pensionärer på pengar, då finns det enklare metoder att gå fram på.

Men behöver man då göra det? Är det lämpligt att i dag sänka den totala
efterfrågan, är det lämpligt att, då vi är på väg in i lågkonjunkturen,
ytterligare minska efterfrågan på svenska produkter? Svaret på den frågan är
ett entydigt nej. Man tycks inte kunna lära av erfarenheten.

Det var åtstramningspolitiken under 1977 och 1978 som förödde våra
statsfinanser. Då stramade man kraftigt åt den inhemska efterfrågan. De
totala inkomsterna stagnerade. Statens inkomster sjönk under två år med 3
miljarder kronor. Men det märkliga var att statens utgifter samtidigt steg i
höjden. På tre år ökade de med 70 miljarder kr. Det var detta som lade
grunden till dagens stora budgetunderskott. När man talar om att den
offentliga sektorn har expanderat för kraftigt, så är det litet konstigt att höra
det budskapet från mästarna i den typen av expansion, nämligen den första
borgerliga trepartiregeringen.

Budgetunderskotten har, som vi alla känner till, fått mycket svåra
konsekvenser. Jag skall bara här nämna en, som är central. Budgetunder-
skotten har underminerat och förstört vår kreditmarknad. Dessutom har de
lagt mycket bränsle under inflationsbrasan. Det är uppenbart att om staten
måste ut och låna 50 miljarder om året, så tvingar det upp räntorna och ökar
penningmängd och likviditet. Vi har ju också mycket riktigt en inflation som
numera ligger närmare 15 % om året.

Inflationen leder till en godtycklig omfördelning av inkomster och
förmögenheter, och den får starka skadeverkningar också på den reala sidan
av vår ekonomi. De höga räntorna och den grå kreditmarknaden utanför
banksystemet medför att spekulationsekonomin breder ut sig och förstärks.
Små och medelstora spekulanter kan, utan att egentligen anstränga sig, få en
20-procentig avkastning eller mer på sitt kapital. Detta underminerar
möjligheterna till produktiva investeringar. Den här företeelsen kan man

inte komma åt genom besvärjelser eller beskärmselser i största allmänhet. Den kan bara stoppas genom att vi får en sanering av svensk ekonomi och ett stopp för inflationen.

Men det finns naturligtvis också vinnare i fråga om förmögenhetsomfördelningar. Det ackumulerade värdet av de värdesteeringar som ägt rum på den svenska fastighetsmarknaden under 1970-talet ligger i dag i storleksordningen 250 miljarder kronor. Och värdesteeringarna tickar fram år efter år i takt med att fastigheter omsätts. Ungefär 50 000–60 000 småhus – om vi håller oss till dem – omsätts varje år. Vi har 10–12 miljarder i värdesteeringarvinst, och det märkliga är att de passerar så gott som helt obeskattade.

Nu har äntligen den borgerliga regeringen i elfte timmen presenterat ett förslag till skärpt reavinstbeskattning. Men som det mesta regeringen gör kommer också de föreslagna åtgärderna för sent. Dessutom är de i stort sett ineffektiva. Länsstyrelsen i Stockholms län har också i ett yttrande till skatteutskottet hemställt om att utskottet måtte ta initiativ till en förenkling av de föreslagna reglerna. De är helt enkelt så komplicerade att de inte går att tillämpa. Dessutom – jag upprepar det – kommer de med all sannolikhet att bli ineffektiva.

På ett liknande sätt framstår också de nya regler för beskattning av aktier som föreslås. Det är i grunden ren kosmetika det rör sig om, om man ser det i ett realekonomiskt perspektiv. I vår inflationsekonomi kan man inte räkna med att de kommer att leda till att något egentligt nytt riskkapital lockas fram. Vad som kommer att ske är tvärtom att det i första hand blir en inkomstomfördelningseffekt. Det kommer att leda till att man delar ut 250 miljoner till de låt oss säga 30 000 eller 40 000 mest välbärgade hushållen i vårt land.

Så länge som vi har den höga inflation vi har och så länge vi har mycket förmånliga regler för beskattning av fastigheter, konst, ädelstenar och annat är det oerhört svårt att få fart på de produktiva investeringarna. Det kan inga kosmetika i världen ändra på. Vi kan få fart på investeringarna bara genom en förändrad ekonomisk politik.

I ett nödvändigt saneringsprogram måste ingå att vi under ett par år – i varje fall med någon tidshorisont – får en kontrollerad utveckling av priser och löner. Det fordrar att statsmakterna har ett förtroendefullt samarbete med löntagarna. Hittills har regeringen misslyckats med alla sådana strävanden, helt enkelt därför att den aldrig på allvar velat lyssna på de stora löntagargruppernas argument.

I stället går regeringen vidare med vad som inte kan karakteriseras som annat än en ren konfrontationspolitik – riktad mot löntagare, pensionärer och småfolk. S. k. besparingar som riktar sig mot svaga grupper, manipulationerna av basbeloppet, som med nödvändighet kommer att holka ur ATP-pensionerna och som dessutom får oanade konsekvenser för studiemedel, underhållsbidrag och allehanda försäkringsavtal, förnyade försök att vidga inkomstklyftorna genom nya favörer till aktieägare, total uraktlåtenhet att bekämpa inflations- och spekulationskonomin – allt detta tillsammans

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

pekar på en enda sak. Vi kan aldrig få den svenska ekonomin på rätt köl under den nuvarande borgerliga regeringen. Vi får helt enkelt bita ihop tänderna och vänta till ordinarie val 1982. Den enda snabba lösningen för svensk ekonomi ligger i hoppet om nyval.

Med de orden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

I en förberedande votering biträddes reservationen av Kjell-Olof Feldt m. fl. med 137 röster mot 16 för motion 96 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 151 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 153 röster mot 151 för reservationen av Kjell-Olof Feldt m. fl.

2 § Sammanträdet fredagen den 21 november

Anf. 91 TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir kammarens sammanträde i morgon, fredagen den 21 november, ett bordläggningsplenium. Detta sammanträde tar planenligt sin början kl. 09.00.

3 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1980/81:51

4 § Vissa fiskefrågor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1980/81:4 om vissa fiskefrågor.

Anf. 92 ERIK OLSSON (m):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till jordbruksutskottet: Hur kan finnfällorna få ligga ute under söndagsdygnet, när allt notfiske i älvarna då är förbjudet?

I vår motion 1979/80:1388 har vi begärt en skyndsamt utredning om de fasta fiskeredskapens inverkan på laxens och havslaxöringens möjligheter till naturlig vandring upp för våra älvar.

Låt mig få citera Sollefteå kommuns skrivelse till länsstyrelsen i Västernorrlands län i maj 1978: "De fasta redskapen, laxkrokar, storryssjor, finnfällor m.m. har utplanterats nedströms sötvattengränserna vid midsommartiden och legat i samma läge oavbrutet till isläggningen utan att några fredningstider behövt tillämpas. I jämförelse med laxkrokar och storryssjor är finnfällorna, som är utrustade med upp till 800 meters ledarmar (800 m x 2 = 1,6 km), de verkliga mordredskapen. Finnfällorna härstammar från Finland. Där är de numera förbjudna i älvsystemen och detsamma gäller Norge."

Det måste vara fel att dessa finnfällor får ligga i älvmyningarna från islossningen till isläggningen utan uppehåll. Det måste också vara fel att samma person kan få sätta ut ett flertal finnfällor. Det finns år som man i Ljusnan inte fångat någon enda avelslax, t. ex. 1977. I Dalälven fångade man samma år fem avelslaxar.

Med tanke på de miljonbelopp som regleringsföretagen i de olika vattendragen lägger ned för reproduktion av lax och havslaxöring kan man snart ifrågasätta om detta är meningsfullt.

Den 3 juli i år kunde man i Västernorrlands Allehanda läsa denna rubrik: "Ont om lax i Ångermanälven – Det är finnfällornas fel". I 14 dagar hade då notlaget i Hammar, Nyland, dragit och fått endast tre laxar.

Herr talman! Jordbruksutskottet skriver att man tagit upp frågorna om reproduktion på internationell nivå och att man uppmärksammat följer utvecklingen av fisket i våra älvmyningar. Jag anser att detta med finnfällor är en helsvensk fråga och att jordbruksutskottet bör påskynda saken, så att ett positivt resultat kan förväntas under fiskesäsongen 1981.

Anf. 93 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! I min motion 1979/80:1750 har jag försökt redogöra för den oro de fiskevårdande myndigheterna känner på grund av det starkt reducerade laxfisket på västkusten. Framför allt är det fiskenämnden i Halland som har uppmärksammat problemet, och man har också på flera olika sätt försökt få i gång arbetet med att restaurera laxbeståndet.

Kring sekelskiftet var Halland Sveriges förnämsta laxlän med inte mindre än elva laxåar, med Ätran och Lagan som de mest kända. Då fångade man ungefär 75 ton lax och havsöring. 1979 var motsvarande fångst ungefär 10 ton.

Det finns naturligtvis många orsaker till att laxbeståndet i Hallands åar och längs kusten under hand har minskat: kraftverksbyggen, föroreningar från industrier och försurning, för att nämna några.

När nu olika myndigheter, staten och kommunerna har insett hur viktig laxen är både för yrkesfisket och för sportfisket – och därmed för turistnäringen – verkar det som om ett kraftigt utökad drivgarnsfiske av Hallandslax utanför Norges västkust skulle spolia försöken att utöka laxbeståndet.

Av märkt smolt som sattes ut under åren 1952–1970 tog norska fiskare ungefär 3,5 % av återfångsterna. I början av 1970-talet ändrades fisket i Norge. Man ökade användningen av drivgarn, och man flyttade framför allt fisket längre ut från land, så att näten kom i de stråk där Hallandslaxen vandrar. Det fick till följd att av 1978 års utsättning av märkt Laganlax fångades inte mindre än 35 % i Norge.

Det är alltså uppenbart att om inte fångsten av Hallandslax vid norska kusten minskas igen, hotas bottengarnsfisket längs västkusten och sportfisket i våra laxåar av stora förluster. Detsamma gäller för bottengarnsfisket efter lax kring Bjärehalvön och i Skälderviken.

Sedan jag skrev min motion har det tillkommit ett nytt hot mot vårt

laxfiske, nämligen mycket kraftigt ökade fångster kring Färöarna. Fångsten där 1980 kommer sannolikt att bli ca 1000 ton, eller lika mycket som den norska drivgarnsfångsten 1979. Och antalet båtar tyder på att siffran kommer att fortsätta att öka 1981. Det finns alltså mycket starka skäl att ta upp förhandlingar också med Färöarna.

I utskottets betänkande bekräftas att den norska fångsten av lax från den svenska västkusten under de senaste åren har fått stor omfattning, att det är till men för det svenska fisket och kan utgöra ett hot mot reproduktionsmöjligheterna.

Herr talman! Utskottet förutsätter att man i kommande förhandlingar söker åstadkomma förbättringar på det här området. Jag tycker därför att motionens syfte, att få till stånd förhandlingar om åtgärder, är tillgodosett, och jag har inget yrkande.

Anf. 94 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! I de två inlägg som har gjorts beträffande de fiskefrågor som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 4 har det inte framställts något yrkande. Jag vill därför begränsa mig till några ytterligt få ord.

Båda talarna har berört laxfiske och omsorgen om ett gott laxbestånd i olika vatten. Erik Olsson har i sitt anförande uppehållit sig vid älvmynningsfisket och pekat på de olägenheter och de bekymmer som det onekligen medför. Det finns inga delade meningar mellan motionären och jordbruksutskottet om den våda som ett långt drivet älvmynningsfiske kan ha på beståndet. Vi har den alldeles bestämda uppfattningen att den naturliga reproduktionen på intet sätt kan ersättas med utplantering. Följaktligen är ett långt drivet fiske, så som det har skett i älvmyningarna, ett verkligt hot mot laxbeståndet.

Jordbruksutskottet har dock pekat på att vi förväntar oss en proposition med anledning av 1973 års fiskevattensutrednings förslag och förutsätter att de frågor som tas upp i motionen kommer att beröras i det sammanhanget. Jordbruksutskottet har därför inte vid detta tillfälle velat företa sig någonting i anledning av motionen.

Christer Eirefelt har i sitt anförande berört frågorna om västkusten. I sin motion har han yrkat att regeringen skall vidta åtgärder i anledning av densamma.

Utskottet har pekat på att det bör vara den centrala fiskevårdande myndigheten, fiskeristyrelsen, som riktar uppmärksamheten på behovet av åtgärder.

Nu är det, som Christer Eirefelt sade, inte någon nyhet för fiskeristyrelsen att problemet finns, liksom det inte heller är någon nyhet för jordbruksutskottet. För den skull har vi inte heller i anledning av motionen funnit skäl för riksdagen att göra något särskilt uttalande.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Kammaren beslöt att uppskjuta behandlingen av jordbruksutskottets betänkande 5 till onsdagen den 26 november.

Nr 30

Torsdagen den
20 november 1980

6 § Kammaren åtskildes kl. 23.17.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert